

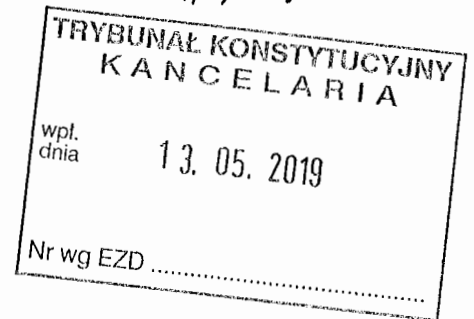

SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Sygn. akt P 13/18

BAS-WAKU-2718/18

Warszawa, 13 maja 2019 r.

Trybunał Konstytucyjny

Na podstawie art. 69 ust. 2 w związku z art. 42 pkt 3 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. poz. 2072), w imieniu Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej przedkładam wyjaśnienia w sprawie pytania prawnego Sądu Okręgowego Warszawa Praga w Warszawie z 12 września 2018 r. (sygn. akt P 13/18), jednocześnie wnosząc o stwierdzenie, że art. 9 ust. 2b ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. – Przepisy wprowadzające ustawę o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz. U. Nr 121, poz. 770, ze zm.) w zakresie, w jakim prawa wspólników, członków spółdzielni i innych osób uprawnionych do udziału w majątku likwidacyjnym wykreślonych podmiotów wygasają z chwilą wykreślenia podmiotu z rejestru, **jest zgodny** z art. 64 ust. 1 i 2 i art. 32 Konstytucji.

Ponadto, wnoszę o **umorzenie postępowania** w pozostałym zakresie na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 ustawy o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym, ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

Uzasadnienie

I. Przedmiot kontroli

1. Przedmiotem kontroli jest art. 9 ust. 2b ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 roku Przepisy wprowadzające ustawę o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. nr 121, poz. 770 ze zm.; dalej: p.w.k.r.s.) dodany przez art. 3 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1924) zmieniającej p.w.k.r.s. z dniem 1 stycznia 2015 r.

2. Zaskarżony przepis ma następujące brzmienie: „Z dniem 1 stycznia 2016 r. Skarb Państwa nabywa nieodpłatnie z mocy prawa mienie podmiotów, o których mowa w ust. 2a. Skarb Państwa ponosi odpowiedzialność z nabytego mienia za zobowiązania podmiotów, o których mowa w ust. 2a. Prawa wspólników, członków spółdzielni i innych osób uprawnionych do udziału w majątku likwidacyjnym wygasają z chwilą wykreślenia podmiotu z rejestru”.

3. Zakres zastosowania zaskarżonego przepisu dotyczy z art. 9 ust. 2a p.w.k.r.s. podmiotów podlegających obowiązkowi wpisu do Krajowego Rejestru Sądowego, które były wpisane do rejestru sądowego na podstawie przepisów obowiązujących do dnia wejścia w życie ustawy z 22 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (t.j. Dz.U. z 2018, poz. 986, ze zm.) i które do dnia 31 grudnia 2015 r. nie złożyły wniosku o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego oraz które na podstawie tego przepisu zostały uznane za wykreślone z rejestru z dniem 1 stycznia 2016 r.

II. Stan faktyczny i zarzuty skarżącej

1. Powód J A był wspólnikiem w spółce A sp. z o.o. w W od jej założenia aż do końca jej bytu prawnego. Posiadał połowę udziałów w tej spółce. Spółka była zarejestrowana w rejestrze handlowym (RHB). Mimo obowiązku wynikającego z art. 7 p.w.k.r.s. zarząd spółki A sp. z o.o. nie wniósł skutecznie o wpisanie spółki do Krajowego Rejestru Sądowego (dalej: KRS).

Wniosku tego nie złożono do dnia 31 grudnia 2015 roku. Przyczyną niezłożenia wniosku w terminie miał być spór dotyczący własności pozostałych udziałów w spółce. W związku z dyspozycją art. 9 ust. 2a p.w.k.r.s. w brzmieniu nadanym ustawą o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1924) spółka A Sp. z o.o. utraciła byt prawny z mocy ustawy z dniem 1 stycznia 2016 roku. Skarb Państwa na podstawie art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. stał się sukcesorem rozwiązanej spółki w zakresie jej praw i odpowiedzialności za jej zobowiązania, przy czym prawa wspólników spółki jako podmiotów uprawnionych do udziału w masie likwidacyjnej wygasły z tym dniem bez prawa dochodzenia roszczeń od Skarbu Państwa. Ponieważ zgodnie z twierdzeniem J A majątek rozwiązanej spółki (udział w nieruchomości położonej w Warszawie) miał wartość istotnie większą od jej zobowiązań wniósł on o zasądzenie od Skarbu Państwa sumy zł z tytułu odszkodowania za mienie przejęte przez Skarb Państwa po wykreślonej z rejestru RHB spółce A sp. z o.o. w W . Powód podnosi, że przejęcie majątku spółki połączone z pozbawieniem go praw majątkowych, które przysługiwały mu w spółce nie jest uzasadnione interesem publicznym ani nie nastąpiło za stosowanym wynagrodzeniem. W związku z tym przejęcie przez Skarb Państwa majątku jest, zdaniem powoda, sprzeczne z Konstytucją.

2. Wątpliwości te podzielił Sąd Okręgowy Warszawa Praga w Warszawie, II Wydział Cywilny (dalej: Sąd). Sąd kwestionuje zgodność art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. z art. 21 ust. 2, art. 32, art. 64 oraz z art. 77 Konstytucji.

Zdaniem Sądu art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. jest sprzeczny z art. 21 ust. 2 Konstytucji ze względu na to, że przejęcie majątku spółek, które w wyznaczonym terminie nie złożyły wniosku o wpis do KRS, nie zostało dokonane ani w celu publicznym ani za odszkodowaniem. Zdaniem Sądu odmowa przyznania wspólnikom spółki wykreślonej z RHB roszczeń względem majątku rozwiązanej spółki została ukształtowana jako kara za brak złożenia przez spółkę wniosku o wpis do KRS w terminie zakreślonym przez ustawodawcę. Sąd stwierdził, że taka kara nie jest dopuszczalna w kontekście art. 21 ust. 2 Konstytucji i nie jest adekwatna do stopnia „naruszeń” jakich dopuściła się spółka, czy jej wspólnicy. Sąd podnosi także, że zaskarżony przepis prowadzi do nieuzasadnionej dyskryminacji wspólników

spółek objętych zakresem jego zastosowania w stosunku do praw, które przyznane zostały na podstawie art. 25e ust. 3 ustawy z 20 sierpnia 1997 wspólnikom innych spółek rozwiązanych bez likwidacji. W ocenie Sądu zaskarżony przepis narusza również art. 64 Konstytucji przez pozbawienie wspólników rozwiązanej spółki prawa do udziału w nadwyżce wartości majątku spółki nad wartością jej zobowiązań. Pozbawienie wspólników rozwiązanej spółki możliwości dochodzenia odszkodowania za wartość praw utraconych w spółce narusza natomiast, zdaniem Sądu, art. 77 Konstytucji, zgodnie z którym każdy ma prawo do wynagrodzenia szkody, jaka została mu wyrządzona przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej (ust. 1), a ustawa nie może nikomu zamykać drogi sądowej dochodzenia naruszonych wolności lub praw (ust. 2).

III. Analiza formalnoprawna

1. Ocena formalna dopuszczalności wydania wyroku w postępowaniu zainicjowanym pytaniami II Wydziału Cywilnego Sądu Okręgowego w Warszawie zależy w pierwszej kolejności od sprecyzowania rzeczywistego przedmiotu pytania prawnego sformułowanego przez sąd. Zgodnie z utrwaloną w orzecznictwie TK zasadą *falsa demonstratio non nocet* z punktu widzenia dopuszczalności oraz zakresu badania sprawy przez TK decydujące znaczenie ma istota sprawy przedstawiona przez pytający sąd, a nie precyzyjne wskazanie jednostek redakcyjnych ustawy, z których wynika zaskarżona norma. Poprawne odczytanie tych jednostek mieści się co do zasady w granicach wykładni pytania prawnego przez TK. Zastosowanie tej zasady ma miejsce w sytuacji, w której przedstawiony przez sąd problem jest jasny i jednoznaczny, chociaż przyporządkowanie mu określonych jednostek redakcyjnych zostało dokonane w sposób niepełny lub nieprecyzyjny (zob. np. orzeczenie TK z 3 grudnia 1996 r., sygn. akt K 25/95 oraz wyroki TK z: 29 października 2002 r., sygn. akt P 19/01; 31 stycznia 2005 r., sygn. akt P 9/04; 12 lipca 2005 r., sygn. akt P 11/03; 2 września 2008 r., sygn. akt K 35/06; 19 stycznia 2010 r., sygn. akt SK 35/08; 29 lipca 2013 r., sygn. akt SK 12/12; 12 lipca 2016 r., sygn. akt SK 40/14; 20 kwietnia 2017 r., sygn. akt SK 3/16).

Sformułowane przez sąd zarzuty i wątpliwości konstytucyjne dotyczą szeregu kwestii, które wykraczają poza treść normy wynikającej z art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. Wprawdzie uzasadnienie postanowienia z 12 września 2018 roku koncentruje się przede wszystkim na zagadnieniu przejęcia majątku podmiotów objętych zakresem zastosowania art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. Należy jednak zauważyć, że problem prawny sformułowany przez sąd nie może zostać oddzielony od zakresu zastosowania art. 9 ust. 2a p.w.k.r.s.. Nabycie przez Skarb Państwa majątku spółek i spółdzielni na podstawie art. 9 ust. 2a p.w.k.r.s. nie jest, jak to sugeruje Sąd, wynikiem zastosowania wobec tych podmiotów sankcji (kary) za niezgłoszenie wniosku o wpis do KRS. Jest to element rozstrzygnięcia o sukcesji po podmiotach, które utraciły zdolność prawną z mocy ustawy bez przeprowadzenia procedury likwidacyjnej. Utrata zdolności prawnej przez podmioty wskazane w art. 9 ust. 2a p.w.k.r.s. wymaga od ustawodawcy rozstrzygnięcia o sytuacji prawnej majątku oraz zobowiązań tych podmiotów. Wprowadzenie przepisów regulujących to zagadnienie jest konieczne z punktu widzenia ochrony osób trzecich, przede wszystkim w punkcie widzenia wierzycieli wykreślonych podmiotów. Potrzeba interwencji ustawodawcy wynikała także z ryzyka jakie wiązało się z brakiem jednolitej linii orzecznictwa określającej sytuację majątku oraz zobowiązań jednostki organizacyjnej pozostałych po jej wykreśleniu z rejestru. Należy wskazać, że zgodnie z ogólnymi zasadami dotyczącymi stosunków zobowiązaniowych utrata bytu prawnego przez jedną ze stron węzła obligacyjnego (dłużnika lub wierzyciela) niepołączona z sukcesją prowadzi do wygaśnięcia zobowiązania (por. M. Pyziak- Szafrnicka, M. Wilejczyk [w:] *System Prawa Prywatnego*. t. 6, red. A. Olejniczak, Warszawa 2018, s. 1563). Pogląd o zastosowaniu tej reguły w odniesieniu do zobowiązań osoby prawnej wykreślonej z rejestru zajął SN w wyroku z 5 listopada 2008 r. (sygn. akt I CSK 204/08). W wyroku tym SN stwierdził m.in. że „(z) chwilą prawomocnego wykreślenia spółki z ograniczoną odpowiedzialnością na podstawie art. 272 k.s.h. z rejestru sądowego traci ona osobowość prawną, a tym samym zdolność prawną. Od tej chwili spółka ta nie może być podmiotem praw ani obowiązków, w tym wynikających ze stosunków zobowiązaniowych. Dlatego z chwilą prawomocnego wykreślenia spółki z rejestru sądowego przestają istnieć prawa i obowiązki wynikające ze stosunków zobowiązaniowych z udziałem tej spółki. Przyjęcie, że mimo wykreślenia spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z rejestru sądowego istnieją zobowiązania tej

spółki, podważa zasadę, że wykreślenie spółki z Krajowego Rejestru Sądowego ma charakter konstytutywny". W innych orzeczeniach SN przyjął, że mimo utraty zdolności prawnej przez dłużnika niektóre zobowiązania nie wygasają, jeżeli można je zaspokoić z zabezpieczenia na określonych przedmiotach majątkowych, np. nieruchomości (postanowienie SN z 12 maja 2012 r., sygn. akt IV CSK 369/11) lub wręcz, że wykreślony podmiot nie traci zdolności prawnej, jeżeli pozostają po im majątek i zobowiązania nieobjęte postępowaniem likwidacyjnym (postanowienie SN z 19 września 2013 r., sygn. akt I CZ 69/13). Zróżnicowanie stanowisk reprezentowanych w literaturze było źródłem istotnego ryzyka prawnego. Z tego względu potrzebne było wprowadzenie normy, które jednoznacznie rozstrzygnie po pierwsze, o ochronie praw wierzycieli podmiotów wykreślonych z rejestru wskazując, że ich wierzytelności nie wygasły z chwilą utraty zdolności prawnej przez dłużnika. Po drugie, rozwiązaniem racjonalnym ekonomicznie była rezygnacja z powoływania odrębnego likwidatora dla każdego z wykreślonych podmiotów. Przyjęcie przez Skarb Państwa odpowiedzialności za zobowiązania wykreślonych podmiotów jest rozwiązaniem, które z jednej strony pozwala na wyeliminowanie z obrotu podmiotów, które w sposób długotrwały naruszają ciążące na nich obowiązki dotyczące jawności funkcjonowania, co jest rozwiązaniem służącym ochronie bezpieczeństwa obrotu prawnego, z drugiej zaś pozwala na ochronę praw osób trzecich, które w braku odpowiedniej normy utraciłyby swoje wierzytelności. Dążenie do zachowania *status quo* w odniesieniu do ekonomicznej i prawnej sytuacji wierzycieli rozwiązanych podmiotów uzasadniało stworzenie normy, zgodnie z którą Skarb Państwa za zobowiązania wykreślonej spółki odpowiada wyłącznie z mienia, które należało do rozwiązanego podmiotu. Nabycie mienia przez Skarb Państwa jest jednocześnie rozwiązaniem technicznym, pozwalającym na dalsze trwanie szeregu aktywów należących do rozwiązanych podmiotów, które w przeciwnym razie wygasłyby wskutek braku uprawnionego (np. wierzytelności, ograniczone prawa rzeczowe itd.). Problemu konstytucyjności nabycia przez Skarb Państwa mienia na podstawie art. 9 ust. 2b zdanie 1 p.w.k.r.s. nie da się w związku z tym oddzielić od zagadnienia przejęcia przez Skarb Państwa odpowiedzialności za zobowiązania podmiotów rozwiązanych z mocy ustawy bez likwidacji oraz samej dopuszczalności samej konstrukcji likwidacji.

2. Uzasadnienie postanowienia Sądu z 12 września 2018 r. odnosi się w sposób stosunkowo syntetyczny zarówno do przedmiotowego zakresu pytania jak i zakresu sformułowanych zarzutów. Zdaniem Sejmu, zagadnienia sformułowane przez Sąd w pytaniu prawnym dotyczą dwóch norm. Pierwsza nich wynika łącznie z art. 9 ust. 2a i 2b p.w.k.r.s. Zgodnie z jej treścią podmioty wskazane w art. 2a p.w.k.r.s. tracą byt prawny z dniem 1 stycznia 2016 r., a ich sukcesorem w zakresie praw i odpowiedzialności majątkowej jest Skarb Państwa. Zgodnie z drugą normą wynikającą z art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. prawa majątkowe wspólników, członków spółdzielni i innych osób uprawnionych do udziału w majątku likwidacyjnym wykreślonych podmiotów wygasają z chwilą utraty zdolności prawnej przez te podmioty bez rekompensaty od Skarbu Państwa. Problemy prawne sformułowane w uzasadnieniu pytania prawnego dotyczą obydwu wskazanych wyżej norm.

Norma wynikająca z art. 9 ust. 2a i 2b p.w.k.r.s. jest przedmiotem zarzutów Sądu. Wskazuje on m.in., że pozbawienie majątku podmiotów, które nie złożyły w terminie wniosku o wpis do KRS jest nieadekwatną reakcją ustawodawcy na takie naruszenie prawa. Tej samej normy dotyczy zarzut, zgodnie z którym przejęcie majątku wykreślonych podmiotów ma charakter wyłączenia dokonanego bez odszkodowania w celu, który nie może być kwalifikowany jako cel publiczny (pytanie prawne, s. 6-7). W stosunku do pierwszej normy Sąd formułuje także zarzuty odnoszące się do naruszenia art. 64 Konstytucji. Wskazuje mianowicie, że art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. nie chroni, wbrew art. 64 Konstytucji, interesów majątkowych podmiotów wykreślonych z RHB, ale wyłącznie jednostronnie interes Skarbu Państwa (pytanie prawne, s. 9). Sąd nie dekoduje wprawdzie pierwszej ze wskazanych norm w sposób prawidłowy. Nie formułuje jej w całości, lecz odnosi się jedynie do jednego z jej elementów, jakim jest nabycie przez Skarb Państwa majątku po wykreślonych podmiotach przez Skarb Państwa. Jednak zdaniem Sejmu, w świetle przytoczonych wyżej reguł wykładni pytań prawnych, zgodnie z zasadą *falsa demonstratio non nocet*, nie budzi wątpliwości, że problem prawny sformułowany przez sąd dotyczy całej normy oraz obu formułujących ją ustępów art. 9 p.w.k.r.s.. Pozostałe twierdzenia i zarzuty odnoszą się do drugiej normy, zgodnie z którą prawa osób uczestniczących w wykreślonych podmiotach wygasają z bez rekompensaty majątkowej. Analiza dopuszczalności wydania wyroku przez TK

w postępowaniu zainicjowanym pytaniem sądu musi objąć odrębnie spełnienie formalnych przesłanek w stosunku do orzekania o każdej z tych norm.

3. Formalne przesłanki dopuszczalności zostały określone w art. 193 Konstytucji, zgodnie z którym każdy sąd może przedstawić Trybunałowi Konstytucyjnemu pytanie prawne co do zgodności aktu normatywnego z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi lub ustawą, jeżeli od odpowiedzi na pytanie prawne zależy rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem. Z tak sformułowanego przepisu wynika, że:

- pytanie prawne może być zadane wyłącznie przez sąd w rozumieniu art. 175 Konstytucji (por. postanowienie TK z 4 października 2010 r., sygn. akt P 12/08), czyli państwowy organ władzy sądowniczej, oddzielony i niezależny od władzy ustawodawczej i wykonawczej (por. postanowienie TK z 27 kwietnia 2004 r., sygn. akt P 16/03) - tzw. przesłanka podmiotowa;
- przedmiotem pytania prawnego może być zgodność każdego aktu normatywnego (a więc aktu zawierającego normy prawne o charakterze generalnym i abstrakcyjnym - por. postanowienie TK z 29 marca 2000 r., sygn. akt P 13/99) z przepisami, które mają wyższą rangę w hierarchicznym systemie prawa niż akt normatywny poddawany kontroli (w zależności od sytuacji, mogą to być przepisy Konstytucji, ratyfikowanej umowy międzynarodowej lub ustawy - por. np. postanowienie TK z 6 października 2009 r., sygn. akt P 77/08) - tzw. przesłanka przedmiotowa;
- od odpowiedzi na pytanie prawne musi zależeć rozstrzygnięcie konkretnej sprawy toczącej się przed sądem pytającym (por. np. postanowienia TK z: 22 października 2007 r., sygn. akt P 24/07 oraz z 15 kwietnia 2008 r., sygn. akt P 26/07); w orzecznictwie TK wskazywano, że przedmiotem sprawy musi być przepis (proceduralny, materialnoprawny lub kompetencyjny), który powinien być zastosowany przez sąd w toczącym się postępowaniu i w oparciu o który sąd jest zobowiązany wydać stosowne orzeczenie, a więc przepis który będzie stanowił podstawę rozstrzygnięcia (zob. ww. postanowienie o sygn. akt P 12/08 i postanowienia z: 27 lutego 2008 r., sygn. akt P 31/06; 19 października 2011 r., sygn. akt P 42/10) - tzw. przesłanka funkcjonalna; istota związku między postępowaniem prowadzonym przez sąd pytający a postępowaniem zainicjowanym pytaniem prawnym powinna polegać na tym, że sąd pytający nie mógłby

rozstrzygnąć sprawę bez uzyskania odpowiedzi dotyczącej konstytucyjności przepisu będącego przedmiotem postępowania (zob. m.in. postanowienia TK z: 14 grudnia 2004 r., sygn. akt P 32/02; 26 maja 2008 r., sygn. akt P 14/05; 5 kwietnia 2017 r. sygn. akt P 17/16, 25 maja 2017 r., sygn. akt P 43/13).

Znaczenie przesłanki funkcjonalnej jest podkreślone w art. 52 ust. 2 pkt 5 ustawy o organizacji i trybie postępowania przed TK, zgodnie z którym pytanie prawne powinno wyjaśniać, „w jakim zakresie odpowiedź na pytanie może mieć wpływ na rozstrzygnięcie sprawy, w związku z którą pytanie zostało przedstawione”.

4. Spełnienie przesłanki podmiotowej i przedmiotowej nie budzi w niniejszej sprawie wątpliwości. Należy natomiast wskazać, że pytanie sformułowane przez sąd nie spełnia w pełni przesłanki funkcjonalnej ze względu na zakres, w jakim sąd pytający wnosi o badanie konstytucyjności obu norm wynikających z art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. Przedmiotem procesu między J A a Skarbem Państwa są roszczenia powoda z tytułu utraty przez niego praw w wykreślonej spółce A sp. z o.o. Powód nie kwestionuje co do istoty normy stanowiącej o wykreśleniu tej spółki z RHB. Twierdzi natomiast, że skoro jego prawa w spółce miały dodatnią wartość netto, to ich utrata w wyniku władczego działania państwa nie może nastąpić bez odpowiedniej rekompensaty majątkowej. Rozstrzygnięcie sądu dotyczyć ma tego roszczenia. Sąd nie orzeka o prawidłowości wykreślenia spółki A z o.o. z RHB. Zakres kognicji sądu w postępowaniu, którego przedmiotem są roszczenia odszkodowawcze byłego wspólnika wykreślonej spółki, powoduje, że wyrok nie może w jakimkolwiek przypadku prowadzić do przywrócenia bytu prawnego wykreślonej spółki nawet w razie ewentualnego stwierdzenia niekonstytucyjności art. 9 ust. 2a p.w.k.r.s. Na sytuację prawną byłego wspólnika nie może także wpłynąć ewentualne rozstrzygnięcie o niekonstytucyjności przejęcia praw i zobowiązań wykreślonej spółki przez Skarb Państwa. Prawo spółek stoi na stanowisku ścisłej odrębności podmiotowości spółki handlowej i jej wspólników. Wbrew twierdzeniom sądu majątek spółki handlowej nie jest ani bezpośrednio ani pośrednio majątkiem wspólników (por. np. postanowienie TK z 29 stycznia 2014, sygn. akt SK 9/12, a także wyrok NSA z 3 marca 2010, sygn. akt II FSK 90/10). Na tej samej zasadzie zobowiązania spółki kapitałowej nie są zobowiązaniami wspólników. Konsekwencją podmiotowej i majątkowej odrębności spółki

z ograniczoną odpowiedzialnością od podmiotowości jej wspólników jest norma, zgodnie z którą majątek pozostały po wykreślonej spółce nie jest majątkiem jej wspólników. Pogląd ten podkreślił wyraźnie SN w uchwale z 24 stycznia 2007 r., sygn. akt III CZP 143/06. W uchwale tej SN stwierdził, że kodeks spółek handlowych nie przewiduje przejścia *ex lege* majątku spółki na jej wspólników. Na tych zasadach zobowiązania wykreślonej spółki nie stają się zobowiązaniami jej wspólników. Istotą sporu, na gruncie którego sformułowane zostało pytanie prawne, nie jest w związku z tym przejęcie majątku spółki przez Skarb Państwa, ale wygaśnięcie praw majątkowych wspólników wykreślonej spółki bez prawa do otrzymania jakiegokolwiek ekwiwalentu ich wartości. Prawo wspólnika wynikające z jego uczestnictwa w stosunku członkostwa w spółce jest wiązką uprawnień o zróżnicowanym charakterze. Należą do nich m.in. kompetencje o charakterze organizacyjnym, uprawnienia o charakterze procesowym, a także uprawnienia skierowane do majątku spółki (pełna klasyfikacja uprawnień wspólników por. np. A. Herbet [w:] *System Prawa Prywatnego*. t. 17A, red. S. Sołtysiński, Warszawa 2015, s. 406-408). W określonych ustawowo sytuacjach uprawnienia te zostają ukształtowane jako skonkretyzowane roszczenia (np. roszczenie o wypłatę dywidendy na podstawie określonej uchwały zgromadzenia wspólników - art. 191 § 1 k.s.h., roszczenie o wypłatę wartości netto umarzanego udziału - art. 199 § 2 k.s.h. albo roszczenie o wypłatę udziału w masie likwidacyjnej - art. 286 § 2 k.s.h.). Roszczenia te są emanacją abstrakcyjnego, mającego charakter ekspektatywy, prawa wspólników do majątku spółki. Prawo to wynika z jednej strony z faktu, że majątek spółki jest, przynajmniej częściowo, finansowany przez wkłady i ewentualnie dopłaty wspólników. Z drugiej strony za istnieniem abstrakcyjnego prawa wspólnika do majątku spółki kapitałowej przemawia jej natura ekonomiczna. Gospodarcze ryzyko w spółce jest w pierwszej kolejności absorbowane przez jej wspólników, którzy ponoszą rezydualne ryzyko jej działalności zachowując jednak jednocześnie prawo do podejmowania strategicznych decyzji w spółce oraz prawo korzyści wynikających ze wzrostu wartości majątku spółki (por. np. K. Oplustil, *Instrumenty nadzoru korporacyjnego (corporate governance) w spółce akcyjnej*, Warszawa 2010, s. 12-14; F.H. Easterbrook, D.R. Fischel, *Limited Liability and Corporation*, „Chicago Law Review” 1985, vol. 52, s. 91). Zgodnie z dyspozycją art. 9 ust. 2b *in fine* p.w.k.r.s. uprawnienia powoda w stosunku do majątku spółki, w której uczestniczył wygasły

z chwilą wykreślenia spółki z rejestru bez względu na to, czy wartość netto udziałów powoda była dodatnia. Zgodnie z treścią pytania prawnego sąd kwalifikuje roszczenia powoda jako odszkodowawcze. Powód dochodzi roszczeń odszkodowawczych z tytułu utraty praw do majątku spółki. Przedmiotem postępowania jest odpowiedzialność Skarbu Państwa za szkodę, która miałaby być wyrządzona powodowi przez wydanie art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s., który zdaniem powoda jest przepisem niekonstytucyjnym (art. 417¹ § 1 k.c.). Zasądzenie roszczeń odszkodowawczych na takiej podstawie jest możliwe po stwierdzeniu we właściwym postępowaniu niezgodności tego aktu z Konstytucją. Wydanie przez Trybunał Konstytucyjny ewentualnego wyroku stwierdzającego niekonstytucyjność art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. w postępowaniu zainicjowanym pytaniem prawnym sądu jest więc na podstawie art. 417¹ § 1 k.c. niezbędną przesłanką zasądzenia roszczenia odszkodowawczego, którego domaga się powód. W związku z tym należy uznać, że przesłanka funkcjonalna wynikająca z art. 193 Konstytucji została spełniona jedynie w odniesieniu do zarzutów w stosunku do art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. w zakresie, w jakim na podstawie tego przepisu prawa wspólników, członków spółdzielni i innych osób uprawnionych do udziału w majątku likwidacyjnym wykreślonych podmiotów wygasają z chwilą wykreślenia podmiotu z rejestru. W pozostałym, zakresie postępowanie winno zostać **umorzone** na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym wobec niedopuszczalności wydania wyroku.

5. Wątpliwości Sejmu budzi także trafność powołania niektórych spośród wzorców konstytucyjnych zawartych w pytaniu prawnym. Dotyczy to art. 21, art. 66 ust. 3 oraz art. 77. Konstytucji.

6. Zgodnie z art. 21 ust. 2 Konstytucji wywłaszczenie jest dopuszczalne jedynie wówczas, gdy jest dokonywane na cele publiczne i za słusznym odszkodowaniem. Zgodnie ze przeważającym stanowiskiem aprobowanym w orzecznictwie TK oraz literaturze pojęcie wywłaszczenia użyte w tym przepisie „powinno być rozumiane szeroko, a mianowicie jako wszelkie pozbawienie własności [...] bez względu na formę” (por. m.in. orzeczenie TK z 8 maja 1990 r., sygn. akt K 1/90 oraz wyroki TK z: 14 marca 2000 r., sygn. akt P 5/99; 21 czerwca 2005 r.,

sygn. akt P 25/02; 23 września 2014 r., sygn. akt SK 7/13; 12 grudnia 2017 r., sygn. akt SK 39/15 oraz K. Complak [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Komentarz*. red. M. Haczkowska, Warszawa 2014, komentarz do art. 21, teza 2). Niezależnie od pewnych kontrowersji dotyczących rozumienia pojęcia wyłączenia w opozycji do pojęcia nacjonalizacji (por. m.in. T. Woś, *Wyłączenie nieruchomości i ich zwrot*, Warszawa 2011, s. 36) nie ulega wątpliwości, że przedmiotem instytucji wyłączenia w rozumieniu art. 21 ust. 2 Konstytucji jest prawo własności. Na gruncie Konstytucji pojęcie własności jest rozumiane w sposób autonomiczny. Jego zakres jest istotnie szerszy niż zakres pojęcia własności na gruncie prawa cywilnego (por. wyroki TK z: 21 marca 2000 r., sygn. akt K 14/99; 7 lutego 2001 r., sygn. akt K 27/00). Z drugiej strony pojęcie własności jest na tyle ukształtowane na gruncie europejskiej tradycji prawnej, że jego rozumienie na gruncie Konstytucji, w braku odrębnej definicji normatywnej, nie może pozostawać całkowicie oderwane od znaczenia jakie pojęciu własności przypisuje się w języku prawniczym (W. Pańko, *O prawie własności i jego współczesnych funkcjach*, Katowice 1994, s. 70; B. Banaszkiwicz, *Konstytucyjne prawo do własności*, [w:] *Konstytucyjne podstawy systemu prawa*, red. M. Wyrzykowski, Warszawa 2001, s. 33-34; B. Banaszak, *Prawo konstytucyjne*, Warszawa 2017, s. 210, nb 202). Nie ma w szczególności powodu, aby pojęciem własności na gruncie art. 21 Konstytucji obejmować wszystkie prawa majątkowe bez względu na ich konstrukcję oraz charakter (por. wyrok TK z 12 stycznia 1999 r., sygn. akt P 2/98 oraz postanowienie TK z 17 grudnia 2009 r., sygn. akt U 6/08, por. także L. Garlicki, M. Zubik [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. L. Garlicki, M. Zubik, Warszawa 2016, t. I, s. 541). Można natomiast pojęciem własności użytym na gruncie art. 21 Konstytucji obejmować inne niż własność w rozumieniu k.c. prawa o charakterze bezwzględnym, np. prawa własności intelektualnej (por. wyrok TK z 21 marca 2000 r., sygn. akt K 14/99 oraz L. Garlicki, M. Zubik, *op. cit.*, s. 540-541; J. Parchomiuk [w:] *System Prawa Administracyjnego*, red. R. Hauser, A. Wróbel, Z. Niewiadomski, Warszawa 2016, t. 12, s. 131–132.). Sejm odnotowuje istnienie reprezentowanego w orzecznictwie TK oraz stanowiska przeciwnego, zgodnie z którym użyte na gruncie art. 21 Konstytucji pojęcie własności jest synonimem pojęcia prawa majątkowe (por. wyroki TK z: 3 kwietnia 2008 r., sygn. akt K 6/05; 20 kwietnia 2011 r., sygn. akt Kp 7/09; 13 grudnia 2012 r., sygn. akt P 12/11 oraz K. Zaradkiewicz [w:] *Konstytucja*

Rzeczpospolitej Polskiej. Komentarz, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016, t. I, komentarz do art. 21 nb 29, S; Jarosz- Żukowska, *Gwarancja ochrony własności i innych praw majątkowych*, [w:] *Realizacja i ochrona konstytucyjnych wolności i praw jednostki w polskim porządku prawnym*, red. M. Jabłoński, Wrocław 2014, s. 535; E. Łętowska, *Własność i jej ochrona jako wzorzec kontroli konstytucyjności. Wybrane problemy*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2009, nr 4, s. 895). Zdaniem Sejmu tak szerokie ujęcie pojęcia własności na gruncie polskiej Konstytucji nie ma jednak uzasadnienia. Po pierwsze, Konstytucja wyraźnie rozróżnia własność i inne prawa majątkowe (art. 64 Konstytucji). Nie ma przekonujących powodów aby twierdzić, że w akcie normatywnym najwyższej rangi w polskim porządku normatywnym nie zachowano pełnej dyscypliny w odniesieniu do techniki legislacyjnej używając jednego z podstawowych pojęć w dwóch zasadniczo różnych znaczeniach. Po drugie, jako nieuzasadnione Sejm traktuje odwołania komparatystyczne do znaczenia jakie pojęcie własności ma na gruncie art. 14 Ustawy Zasadniczej Republiki Federalnej Niemiec (*Grundgesetz*, *Bundesgesetzblatt* część III, poz. 100-1 ze zm.; dalej: GG; por. K. Zaradkiewicz, op. cit., nb 39). W przeciwieństwie do prawa polskiego niemieckie prawo konstytucyjne nie zawiera przepisów, które odnosiłyby się do innych niż własność praw majątkowych. Art. 14 GG jest jedynym przepisem, który odnosi się do zagadnień ochrony wolności majątkowej. Mimo znaczących zbieżności w redakcji art. 21 Konstytucji oraz art. 14 GG ich kontekst jest zdecydowanie odmienny, co powinno prowadzić do różnej interpretacji pojęcia zakresu własności na gruncie tych przepisów. Rozróżnienie własności od innych praw majątkowych w art. 64 Konstytucji powoduje, że na gruncie polskiej Konstytucji pojęcie prawa własności powinno być interpretowane wężej niż na gruncie GG i powinno obejmować wyłącznie własność w rozumieniu prawa rzeczowego oraz inne podobnie skonstruowane prawa, t.j. prawa o charakterze bezwzględnie skuteczne w stosunku do nieoznaczonego kręgu podmiotów (*erga omnes*).

7. Sejm wskazuje także, że w polskim systemie prawnym istnieją przypadki, w których prawo własności może zostać utracone lub obciążone bez odszkodowania na podstawie normy ustawowej o charakterze abstrakcyjnym. Analogiczne konstrukcje dotyczą także innych praw majątkowych. Żaden z tych przypadków nie jest kwalifikowany jako wyłączenie na gruncie art. 21 ust. 2 Konstytucji. Dotyczy

to przede wszystkim instytucji zasiedzenia uregulowanej w art. 172- 176 i art. 292 drugiej księgi Kodeksu cywilnego (t.j. Dz. z 2018 r., poz. 1025, ze zm; dalej: k.c.). Podobny charakter ma utrata własności rzeczy zgubionej na podstawie art. 184 k.c., utrata własności rzeczy zbytej przez nieuprawnionego w okolicznościach wskazanych w art. 169 k.c. W odniesieniu do innych praw majątkowych podobne skutki wywołują terminy zawite prawa materialnego, których upływ skutkuje utratą określonego prawa majątkowego (np. utrata prawa żądania uznania czynności dłużnika za bezskuteczną – art. 534 k.c., utrata możliwości dochodzenia roszczeń od członków zarządu spółki kapitałowej – art. 291 i 479 ustawy z dnia 15 września 2000 r. kodeks spółek handlowych, t.j. Dz.U. z 2017, poz. 1577, ze zm.; dalej k.s.h.). Analogiczną konstrukcję i skutki w odniesieniu do roszczeń majątkowych ma instytucja przedawnienia, która w praktyce powoduje utratę możliwości skutecznego dochodzenia roszczenia majątkowego (art. 117 § 2 i 2¹ k.c.). Żadna z tych konstrukcji nie jest kwalifikowana jako wyłączenie w rozumieniu art. 21 ust. 2 Konstytucji. Żadna z nich także nie wywołuje wątpliwości o charakterze konstytucyjnym. Stosunkowo najwięcej uwagi orzecznictwo TK poświęciło instytucji zasiedzenia. W wyroku z 14 grudnia 2005 r. (sygn. akt SK 61/03), TK stwierdził, że art. 172 k.c. jest zgodny z art. 2, art. 21 ust. 1, art. 31 ust. 3, art. 32 ust. 1 i art. 64 Konstytucji. W wyroku z 28 października 2003 r. (sygn. akt P 3/03), TK stwierdził m.in. w uzasadnieniu wyroku dotyczącego przepisów intertemporalnych regulujących terminy zasiedzenia, że zgodność regulacja kodeksowa dotycząca zasiedzenia nie budzi wątpliwości z punktu widzenia konstytucyjnej zasady równej ochrony własności. W postanowieniu z 15 grudnia 1999 r. (sygn. akt Ts 111/99), Trybunał wskazał, że „zasiedzenie należy do powszechnie i od dawna uznanych instytucji cywilnoprawnych. To, że dany przepis przewiduje utratę własności wbrew woli dotychczasowego właściciela, nie oznacza samo przez się, że przewiduje on niezgodne z konstytucją ograniczenie ochrony, którą objęta jest własność jako prawo konstytucyjne”. Stanowisko to zostało potwierdzone w postanowieniach z 26 lutego 2003 r. (sygn. akt Ts 154/02) oraz z 22 stycznia 2004 r. (sygn. akt Ts 149/03). Pozbawienie właściciela prawa własności w wyniku zasiedzenia rzeczy przez osobę trzecią jest zatem instytucją, która nie budzi zastrzeżeń w orzecznictwie TK. Nie sformułowano w stosunku do niej także zastrzeżeń w literaturze prawa konstytucyjnego i cywilnego, wskazując m.in., że za dopuszczalnością uzgodnienia

stanu prawnego z długotrwałym stanem faktycznym przemawiają względy gospodarcze, które można kwalifikować jako interes publiczny (por. np. E. Janeczko, *Zasiedzenie*, Zielona Góra 2002, s. 31-32). Zasiedzenie nie zostało ani w orzecznictwie ani w literaturze zakwalifikowane jako przypadek wyłączenia w rozumieniu art. 21 ust. 2 Konstytucji. Podobne uwagi można wyrazić w stosunku do innych instytucji należących do kategorii „dawności”, w których do utraty lub ograniczenia prawa majątkowego. Wspólnym konstytucyjnym mianownikiem dla wszystkich tych instytucji jest pogląd, zgodnie z którym „prawo pewne w nie mniejszym stopniu niż prawo sprawiedliwe przyczynia się do tworzenia fundamentów państwa prawa” (zob. B. Kordasiewicz [w:] *System Prawa Prywatnego*, red. A. Olejniczak, Warszawa 2019, t. 2, s. 714). Wszystkie wymienione wyżej konstrukcje związane z upływem czasu (zasiedzenie, przemilczenie, przedawnienie, terminy zawite) kwalifikowane są niekiedy w literaturze jako szeroka kategoria przedawnienia, przy czym instytucja prowadząca do nabycia prawa przez inny podmiot określane są niekiedy jako przedawnienie nabywcze, instytucje prowadzące natomiast do utraty lub ograniczenia prawa jako przedawnienie umarzające (zob. B. Kordasiewicz, *op.cit.*, s. 701 i cytowana tam literatura). Wszystkie rodzaje dawności zarówno nabywcze jak i umarzające są istotnie do siebie zbliżone zarówno konstrukcyjnie jak i aksjologiczne. W przypadku wszystkich tych instytucji na plan pierwszy wysuwa się właśnie niemożliwość uzyskania ochrony prawnej przez uprawnionego jako konsekwencja bierności uprawnionego w określonym czasie. We wszystkich przypadkach instytucji zaliczanych do dawności (zarówno nabywczej jak i umarzającej) występuje sytuacja, w której nowy podmiot uzyskuje korzyść ekonomiczną kosztem majątku dotychczas uprawnionego. Zawsze w przypadku instytucji zaliczanych do dawności dochodzi do odmowy ochrony prawnej dotąd uprawnionego. Jedynie szczegółowe mechanizmy zastosowane w poszczególnych przypadkach różnią się (zob. B. Kordasiewicz, *op.cit.*, s. 702). Podobieństwa konstrukcyjne i aksjologiczne wszystkich instytucji należących do kategorii dawności przemawiają za ich identycznym potraktowaniem na gruncie art. 21 Konstytucji.

8. Sąd zarzuca, że mienie rozwiązanej spółki zostało przejęte przez Skarb Państwa bez jakiegokolwiek celu publicznego, który uzasadniałby takie nabycie własności bez zgody dotychczasowych uprawnionych. Sąd przyjmuje, przy tym, że

mienie pozostałe po spółce jest realnie majątkiem wspólników uprawnionych do udziału w masie likwidacyjnej. Sąd odrzuca przy tym stanowisko zawarte ustawy wprowadzającej m.in. zakwestionowane przepisy do p.w.k.r.s. zgodnie z którym, przepisy te dotyczą podmiotów, które miały dość czasu na złożenie wniosku o wpis do KRS. Sąd wskazuje, że sprawa, na gruncie której sformułował pytanie prawne dotyczy spółki, w której, od 2009 roku istniały wątpliwości dotyczące własności połowy udziałów. Zdaniem sądu niezłożenie wniosku do KRS w terminie nie wynikało z winy spółki. Jako rażąco sprzeczne z art. 21 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej sąd ocenia nieodpłatne nabycie mienia wykreślonej z RHB spółki przez Skarb Państwa. Zakwestionowany przepis pozbawił przy tym wspólników jakiegokolwiek rekompensaty za majątek przejęty przez Skarb Państwa ich kosztem. Zdaniem sądu odmowa przyznania wspólnikom spółki wykreślonej z RHB roszczeń względem majątku likwidowanej spółki jest rodzajem kary za brak złożenia przez spółkę wniosku o wpis do KRS w terminie zakreślonym przez ustawodawcę. Kara taka jest w kontekście art. 21 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i nie jest adekwatna do stopnia naruszeń prawa jakich dopuściła się spółka, czy jej wspólnicy. Zdaniem sądu kwestia wpisu podmiotu do rejestru (RHB, czy KRS) ma w przeważającym zakresie charakter administracyjny i nie powinna wpływać na cywilnoprawne kwestie związane z majątkiem podmiotu.

9. Przedstawiona wyżej analiza zakresu zastosowania art. 21 ust. 2 Konstytucji prowadzi do wniosku, że nie jest to właściwy wzorzec konstytucyjny do oceny konstrukcji utraty praw w podmiocie rozwiązanym bez likwidacji, wynikającej z art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s.. Na rzecz takiego stanowiska Sejmu przemawiają następujące argumenty.

Po pierwsze, prawa wspólników w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością lub innej osobie prawnej albo jednostce organizacyjnej niebędącej osobą prawną, ale mającą zdolność prawną, nie mają charakteru prawa skutecznego *erga omnes*. Z tego powodu nie powinny być zakwalifikowane jako własność na gruncie art. 21 Konstytucji. Stosunek spółki kapitałowej ma dwoistą naturę. Z jednej strony spółka jest relacją umowną między wspólnikami oraz innymi uczestnikami stosunku korporacyjnego (np. członkami organów spółki), z drugiej strony jest to stosunek tworzący spółkę jako jednostkę organizacyjną oraz podmiot prawa

(por. np. S. Włodyka, J. Lic [w:] *System Prawa Handlowego*, red. M. Stec, Warszawa 2017, t. 5, s. 460-461; S. Włodyka [w:] *System Prawa Handlowego*, red. A. Szumański, Warszawa 2019, t. 2A, s. 51-52). Uprawnienia składające się na pojęcie udziału w spółce skierowane są zawsze w stosunku do konkretnych podmiotów. Uprawnienia o charakterze ściśle majątkowym takie jak prawo do dywidendy, prawo do wypłaty wartości umarzanego udziału, prawo do udziału w masie likwidacyjnej skierowane są w stosunku do spółki. Roszczeniom wspólnika odpowiada zobowiązanie spółki do dokonania określonych wypłat. Uprawnienia o charakterze organizacyjno-majątkowym takie jak prawo do udziału w zgromadzeniu wspólników, prawo głosu, prawo kontroli są wyłącznie elementem relacji wspólnika ze spółką, innymi wspólnikami oraz członkami innych organów spółki. W żadnym przypadku treść uprawnień wspólnika nie jest źródłem obowiązków nieograniczonego kręgu osób trzecich. Zakres podmiotowy tych uprawnień jest z góry ograniczony do spółki oraz uczestników stosunku spółki. Prawa wspólnika nie mogą być zdefiniowane jako uprawnienia skuteczne *erga omnes*. Zdaniem Sejmu, względny charakter uprawnień wspólników spółki z o.o. oraz praw innych osób uczestniczących w innych typach spółek, osób prawnych oraz jednostek organizacyjnych przesądza o tym, że prawa te należy kwalifikować na gruncie Konstytucji jako prawa majątkowe nie mieszczące się w pojęciu własności. Nie są ona w związku z tym objęte zakresem art. 21 Konstytucji.

10. Po drugie, niezależnie od tego, czy prawa podmiotów uprawnionych do udziału w masie likwidacyjnej w podmiotach rozwiązanych bez likwidacji na podstawie art. 9 ust. 2a p.w.k.r.s. zastaną objęte zakresem pojęcia własności na gruncie art. 21 Konstytucji, to utraty tych praw w związku z utratą podmiotowości przez spółkę, spółdzielnię lub inny podmiot, w stosunku do którego prawa te przysługiwały nie można kwalifikować jako przypadku wywłaszczenia w rozumieniu art. 21 ust. 2 Konstytucji. Utrata praw na podstawie art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. jest przypadkiem, który powinien być w kontekście art. 21 ust. 2 Konstytucji traktowany analogicznie jak utrata praw w wyniku zasiedzenia własności rzeczy przez inną osobę albo utrata praw w wyniku upływu czasu w przypadku terminów zawitych. Norma wynikająca z art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. należy do szerokiej kategorii instytucji „dawności”, które utratę lub ograniczenie określonego prawa wiążą z upływem czasu

oraz brakiem aktywności uprawnionego podmiotu. Rejestr przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego jest zgodnie z art. 14 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/1132 z 14 czerwca 2017 r. w sprawie niektórych aspektów prawa spółek (Dz. Urz. UE. L 169 z 30 lipca 2017 r., s. 46) rejestrem, w którym obowiązkowo ujawnione mają zostać dane dotyczące spółek objęte zakresem tej Dyrektywy. Wcześniej obowiązek utrzymywania przez państwo członkowskie rejestru dla spółek wynikał z art. 3 Dyrektywy 2009/101/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 16 września 2009 r. w sprawie koordynacji gwarancji, jakie są wymagane w państwach członkowskich od spółek w rozumieniu art. 48 akapit drugi Traktatu, w celu uzyskania ich równoważności, dla zapewnienia ochrony interesów zarówno wspólników, jak i osób trzecich (Dz. Urz. UE. L. 258 z 1 października 2009 r., s.11) oraz art. 3 Pierwsza Dyrektywa Rady z 9 marca 1968 r. w sprawie koordynacji gwarancji, jakie są wymagane w Państwach Członkowskich od spółek w rozumieniu art. 58 akapit drugi Traktatu, w celu uzyskania ich równoważności w całej Wspólnocie, dla zapewnienia ochrony interesów zarówno wspólników jak i osób trzecich 68/151/EWG (Dz. Urz. UE. L. 65 z 14 marca 1968 r., s. 8). Obowiązkiem państwa członkowskiego jest doprowadzenie do ujawnienia wszystkich spółek we właściwym rejestrze. Korelatem tego obowiązku państw członkowskich jest ciążący na spółkach obowiązek złożenia wniosku o wpis do rejestru. Spółki wpisane do rejestrów, istniejących przed utworzeniem Krajowego Rejestru Sądowego, były na podstawie art. 7 ust. 1 p.w.k.r.s. obowiązane do złożenia wniosku o wpis do KRS. Zgodnie z art. 8 ust. 1 p.w.k.r.s. wniosek należało złożyć do 31 grudnia 2003 r. Niezależnie od tego obowiązku na spółkach wpisanych do rejestru handlowego w dalszym ciągu spoczywały inne obowiązki publikacyjne (np. wpisanie wzmianki o złożeniu do akt rejestrowych sprawozdań finansowych, aktualizacja informacji o składzie organów spółki itd.), które po wejściu w życie przepisów o KRS mogły być zrealizowane wyłącznie w tym rejestrze. Możliwość zrealizowania tych obowiązków wiązała się z koniecznością złożenia wniosku o wpis spółki do KRS. Spółki i inne podmioty, które do 31 grudnia 2015 roku nie zrealizowały obowiązku złożenia wniosku o wpis do KRS, w sposób długotrwały pozostawały bierne wobec ustawowo nałożonych na nie obowiązków. Bierność ta dotyczy także wspólników spółek, w których interesie leżało powołanie władz spółki skłonnych do realizacji podstawowych obowiązków związanych z założeniem i istnieniem spółki jako

odrębnego podmiotu prawnego. Przewidziana w art. 9 ust. 2a i 2b p.w.k.r.s. konstrukcja wygaśnięcia praw w spółce oraz rozwiązania spółki jako konsekwencja kilkunastoletniej bierności członków zarządu spółki i jej współników zbudowana jest w sposób analogiczny jak inne instytucje mieszczące się w szerokiej kategorii dawności. Podstawowymi elementami należącymi do konstrukcji dawności w przypadku instytucji z art. 9 ust. 2a i 2b p.w.k.r.s., podobnie jak w przypadku zasiedzenia czy terminów zawitych, są: 1) upływ czasu 2) bierność podmiotu, od którego aktywności zależy utrzymanie istniejącego prawa oraz 3) usunięcie sprzeczności między długotrwałym stanem faktycznym (w przypadku art. 9 ust. 2a i 2b p.w.k.r.s. brak wpisu podmiotu we właściwym rejestrze może co najmniej budzić wątpliwości osób trzecich w odniesieniu do jego statusu i podmiotowości) a stanem prawnym, w którym podmioty, zgodnie z założeniem ustawodawcy, przejściowo niewpisane do KRS zachowują podmiotowość mimo niespełnienia podstawowych wymogów dotyczących jasności funkcjonowania osób prawnych oraz innych jednostek organizacyjnych mających zdolność prawną.

W związku z powyższym, art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s., tak jak inne konstrukcje oparte na elemencie dawności, nie powinien być traktowany jako przypadek wyłączenia w rozumieniu art. 21 ust. 2 Konstytucji (por. orzecznictwo TK wskazane w punkcie III.7 stanowiska Sejmu, s. 13-14). Przepisy te są niewątpliwie ingerencją ustawodawcy w treść praw majątkowych podmiotów wskazanych w art. 9 ust. 2b *in fine* p.w.k.r.s.. Właściwym wzorcem konstytucyjnym do ich oceny nie jest jednak art. 21 ust. 2 Konstytucji, ale art. 64 Konstytucji. W związku z tym Sejm stoi na stanowisku, że wydanie wyroku w zakresie w jakim sąd domaga się kontroli zgodności art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. z art. 21 ust. 2 Konstytucji jest niedopuszczalne, a postępowania w tym zakresie powinno zostać **umorzone** na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 ustawy o TK.

11. Odnosząc się do zgodności art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. w zakresie, w jakim na podstawie tego przepisu prawa współników, członków spółdzielni i innych osób uprawnionych do udziału w majątku likwidacyjnym wykreślonych podmiotów wygasają z chwilą wykreślenia podmiotu z rejestru z art. 64 ust. 3 Konstytucji Sejm zauważa, że zakres zastosowania tego przepisu jest ograniczony do ochrony prawa

własności. O ile zakres tego pojęcia na gruncie art. 21 Konstytucji jest przedmiotem różnych poglądów wyrażanych w orzecznictwie TK oraz w literaturze, o tyle nie ulega wątpliwości, że na gruncie art. 64 ust. 3 Konstytucji jest to pojęcie rozumiane wąsko (por. np. L. Garlicki, S. Jarosz-Żukowska, op. cit., s. 589; K. Zaradkiewicz, op. cit., s. 1460, E. Laskowska, *Konstytucyjne podstawy ochrony prawnoautorskiej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 2015, nr 4, s. 8; M. Kaliński, A. Krzywoń, *„Własność” jako przedmiot ochrony na podstawie art. 21 ust. 1 Konstytucji RP*, „Przegląd Sądowy”, 2015, nr 1, s. 18 oraz wyrok TK z 3 kwietnia 2008 r., sygn. akt K 6/05). Pojęcie własności na gruncie tego przepisu nie obejmuje praw o charakterze względnym, których treść skierowana jest na wykonywanie uprawnień majątkowych w stosunku do ściśle określonych podmiotów. Jak wskazano to wyżej prawa wspólników w spółce z o.o. oraz prawa innych podmiotów uczestniczących w spółkach, spółdzielniach i innych osobach prawnych oraz jednostkach organizacyjnych odnoszą się ściśle do ich relacji ze spółką lub inną jednostką organizacyjną jako odrębnym podmiotem oraz do relacji z innymi osobami będącymi stroną umowy kreującej tą jednostkę organizacyjną oraz członkami jej organów. Należy je zakwalifikować do grupy „innych praw majątkowych”, o której mowa w art. 64 ust. 1 Konstytucji. Nie są to prawa, które objęte zostały zakresem przedmiotowym normy wynikającej z art. 64 ust. 3 Konstytucji. W związku z tym należy uznać, że przepis ten nie jest właściwym wzorcem do oceny konstytucyjności przepisów określających m.in. przesłanki i konsekwencje wygaśnięcia praw osób uprawnionych do udziału w masie likwidacyjnej spółek, spółdzielni i innych podmiotów rozwiązanych i wykreślonych z rejestru bez likwidacji. Należy wobec tego uznać, że wydanie wyroku w zakresie w jakim sąd domaga się kontroli zgodności art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. z art. 64 ust. 3 Konstytucji jest niedopuszczalne, a postępowania w tym zakresie powinno zostać **umorzone** na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 ustawy o TK.

12. Art. 77 Konstytucji wyraża dwie normy. Zgodnie z pierwszą każdy ma prawo do wynagrodzenia szkody, jaka została mu wyrządzona przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej. Zgodnie z drugą ustawa nie może nikomu zamykać drogi sądowej dochodzenia naruszonych wolności lub praw. Treść i znaczenie art. 77 ust. 1 Konstytucji były przedmiotem licznych wypowiedzi,

zarówno w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego (zob. np. wyroki TK z: 4 grudnia 2001 r., sygn. akt SK 18/00; 23 września 2003 r., sygn. akt K 20/02; 20 stycznia 2004 r., sygn. akt SK 26/03; 3 marca 2004 r., sygn. akt K 29/03; 26 maja 2006 r., sygn. akt SK 51/05; września 2006 r., sygn. akt SK 14/05; 1 kwietnia 2008 r., sygn. akt SK 77/06), Sądu Najwyższego (zob. np. wyrok/uchwała SN z 24 listopada 2005 r., sygn. akt III CZP 82/05; wyroki SN z: 17 listopada 2002 r., sygn. akt V CKN 1493/00; 15 lutego 2007 r., sygn. akt II CSK 483/06; 5 września 2008 r., sygn. akt I CSK 41/08; postanowienie SN z 30 maja 2003 r., sygn. akt III CZP 34/03), jak i doktrynie prawa (zob. przykładowo z literatury monograficznej: L. Bosek, *Bezprawie legislacyjne*, Warszawa 2007; M. Haczkowska, *Odpowiedzialność odszkodowawcza państwa według Konstytucji RP*, Warszawa 2007; M. Safjan, K. Matuszczyk, *Odpowiedzialność odszkodowawcza władzy publicznej*, wyd. 2, Warszawa 2009; R. Szczepaniak, *Odpowiedzialność odszkodowawcza jednostek samorządu terytorialnego*, Warszawa 2001). Skutkiem art. 77 ust. 1 Konstytucji jest podniesienie cywilnej odpowiedzialności odszkodowawczej państwa i innych podmiotów wykonujących władzę publiczną do rangi zasady konstytucyjnej.

13. Treścią normy wynikającej z art. 77 ust. 1 Konstytucji jest prawo do roszczeń odszkodowawczych w przypadku niezgodnego z prawem działania władzy publicznej. Niezgodność z prawem dotyczy ściśle rozumianej hierarchii źródeł prawa wynikającej z art. 87-94 Konstytucji (wyrok TK z 4 grudnia 2001 r., sygn. akt SK 18/00). Norma ta dotyczy zarówno działań faktycznych władzy publicznej, które nie mieszczą się w jej kompetencjach (por. wyrok SN z 6 lutego 2002 r., sygn. akt V CKN 1248/00), jak również aktów stanowienia i stosowania prawa, które pozostają w sprzeczności z normami zajmującymi wyższe miejsce w hierarchii powszechnie obowiązujących źródeł prawa. Art. 77 ust. 1 Konstytucji nie znajduje zastosowania do szkód wyrządzonych przez organy władzy publicznej działających zgodnie z prawem (zob. wyrok TK z 28 września 2015 r., sygn. akt K 20/14).

14. Norma wynikająca z art. 77 ust. 2 Konstytucji odnosi się przede wszystkim do możliwości ochrony naruszonych praw konstytucyjnych przed sądem. Uzupełnia ona w tym zakresie art. 45 ust. 1 Konstytucji. Art. 77 ust. 2 Konstytucji nie jest jednak prostym powtórzeniem normy wynikającej z art. 45 ust. 1 Konstytucji (L. Garlicki,

K. Wojtyczek, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. L. Garlicki, M. Zubik, Warszawa 2016, t. II, s. 859). Podmiotowe prawo do rozstrzygnięcia sprawy przez sąd wynikające z art. 45 ust. 1 Konstytucji nie ma charakteru absolutnego. Dopuszczalne jest jego ograniczenie prawa pod warunkiem realizacji przesłanek wskazanych w art. 31 ust. 3 Konstytucji. Ograniczenia prawa do sądu, ustanawiane w drodze ustawy, muszą uwzględniać kategoryczny zakaz zamykania drogi do sądu wyrażony w art. 77 ust. 2 ustawy zasadniczej w zakresie dochodzenia konstytucyjnych wolności i praw (P. Sarnecki, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. L. Garlicki, M. Zubik, Warszawa 2016, t. II, s. 236). Art. 77 ust. 2 Konstytucji gwarantuje dostęp do postępowań sądowych przed sądami powszechnymi oraz sądami administracyjnymi (drogę sądową). Zakres tego prawa dotyczy postępowań, których przedmiotem jest dochodzenie konstytucyjnych wolności i praw. Ustawa nie może zamykać możliwości uzyskania rozstrzygnięcia w kwestii naruszenia praw i wolności uprawnionego. Z art. 77 ust. 2 Konstytucji wynika zatem obowiązek stworzenia rozwiązań proceduralnych, które pozwolą na dokonanie przez sąd oceny, czy doszło do naruszenia wolności lub prawa (zob. np. wyroki TK z: 8 grudnia 2009 r., sygn. akt SK 34/08; 22 października 2013 r., sygn. akt SK 13/14).

15. Zdaniem sądu art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. przez wyraźne stwierdzenie o nieodpłatnym przejęciu przez Skarb Państwa majątku rozwiązanych podmiotów oraz o wygaśnięciu uprawnień do udziału w majątku likwidacyjnym, faktycznie mocą ustawy wyłącza możliwość dochodzenia na drodze sądowej przez współników odszkodowania za naruszenie ich praw. Sąd podkreśla, że działanie ustawodawcy polegające na władczym przekazywaniu nieodpłatnie na rzecz Skarbu Państwa majątku rozwiązanych podmiotów jawi się jako niezgodne z prawem działanie władzy publicznej. W konsekwencji norma powodująca wygaśnięcie praw współników do udziału w majątku likwidacyjnym odbiera prawo do wynagrodzenia za szkodę wyrządzoną współnikom w wyniku niekonstytucyjnego działania ustawodawcy.

16. Zdaniem Sejmu ani art. 77 ust. 1 Konstytucji, ani art. 77 ust. 2 Konstytucji nie są właściwymi wzorcami do oceny art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. w zakresie w jakim ten przepis stanowi o wygaśnięciu praw osób uprawnionych do udziału w masie likwidacyjnej podmiotów rozwiązanych bez likwidacji. Przepis ten określa szczególne

przesłanki wygaśnięcia uprawnień podmiotów uczestniczących w spółkach i innych podmiotach, które mimo ciążącego na nich obowiązku nie złożyły wniosku o wpis do KRS. Przepis ten nie odnosi się natomiast w jakikolwiek sposób ani do kwestii odszkodowania za bezprawne działanie organów publicznych, ani do zagadnienia dostępu do drogi sądowej w postępowaniach, których przedmiotem jest stwierdzenie naruszenia praw i wolności. Znaczenie art. 9 ust. 2b in fine p.w.k.r.s. ogranicza się do wskazania skutków rozwiązania podmiotu wpisanego do rejestru dla statusu praw uczestniczących w nim podmiotów. Rozstrzygnięcie o obowiązku odszkodowawczym związanym z ewentualną niekonstytucyjnością tego przepisu lub jego wadliwym zastosowaniem jest domeną innych przepisów. Art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. nie pozbawił osoby objętej zakresem jego zastosowania ani zdolności sądowej, ani deliktowych roszczeń odszkodowawczych na podstawie art. 417 oraz 417¹ k.c. Nie wykluczył też możliwości ustalenia na drodze sądowej, czy wygaśnięcie praw w wykreślonych spółkach było bezprawną ingerencją w sferę konstytucyjnie chronionych praw majątkowych osób uprawnionych do udziału w masie likwidacyjnej wykreślonych podmiotów.

Sejm uważa, że nie każdy przepis ustawy, którego zastosowanie ma lub może mieć negatywne skutki dla sfery uprawnień majątkowych może być oceniany przez pryzmat art. 77 Konstytucji. Sama niemożliwość dochodzenia roszczeń odszkodowawczych przez osoby dotknięte w takim przypadku skutkami regulacji ustawowej wynika z obowiązywania norm prawa materialnego, zgodnie z którymi określone w nich uprawnienia wygasają w wyniku okoliczności, za które żadna osoba trzecia nie ponosi odpowiedzialności. Nie jest to sytuacja tożsama z pozbawieniem praw wskazanych w art. 77 Konstytucji. Brak możliwości dochodzenia roszczeń odszkodowawczych w takim przypadku nie wynika z wyłączenia lub ograniczenia prawa do wynagrodzenia szkody, jaka została wyrządzona przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej ani z normy wyłączającej drogę sądową ustalenia naruszenia praw i wolności ale z faktu, że norma, zgodnie z którą określone prawa majątkowe wygasają bez możliwości przypisania jakiegokolwiek podmiotowi odpowiedzialności w tym zakresie jest norma obowiązującą w systemie prawnym i jako taka korzysta z domniemania konstytucyjności. Ewentualne obalenie tego domniemania we właściwym postępowaniu pozwala na dochodzenie przed sądem odszkodowania na podstawie normy wynikającej z art. 417¹ k.c. Norma

określające przesłanki i konsekwencje wygaśnięcia określonego prawa majątkowego nie może być w związku z tym oceniana przez pryzmat art. 77 Konstytucji, a w związku z tym Sejm stoi na stanowisku, że wydanie wyroku w zakresie w jakim sąd domaga się kontroli zgodności art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. z art. 77 Konstytucji jest niedopuszczalne, a postępowania w tym zakresie powinno zostać **umorzone** na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 ustawy o TK.

17. Dopuszczalność wydania orzeczenia w postępowaniu zainicjowanym pytaniem prawnym zależy także od spełnienia przez postanowienie sądu pytającego wymogów wskazanych w art. 52 ust. 2 ustawy o organizacji i trybie postępowania przed TK. Dotyczy to w szczególności wymogu uzasadnienia zarzutu sprzeczności art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. z powołanymi wzorcami konstytucyjnymi oraz wymogu powołania argumentów lub dowodów na poparcie sformułowanych zarzutów.

Wymóg uzasadnienia przez inicjatora postępowania zarzutu niekonstytucyjności wynika *de lege lata* z art. 52 ust. 2 pkt 4 ustawy o organizacji i trybie postępowania przed TK. Treść tego wymogu, jak i jego znaczenie proceduralne zostały szczegółowo wyjaśnione w orzecznictwie TK. W tym zakresie aktualność zachowują m.in. poglądy Trybunału zawarte w uzasadnieniach orzeczeń dotyczących art. 32 ust. 1 pkt 4 ustawy z 1 sierpnia 1997 o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643, ze zm.); art. 63 ust. 2 pkt 3 ustawy z 22 lipca 2015 o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. poz. 1157, ze zm.). Trybunał niejednokrotnie wskazywał, że „pytanie prawne powinno spełniać podstawowe wymagania formalne pism procesowych, do których należy m.in. uzasadnienie postawionego zarzutu niezgodności zakwestionowanego aktu normatywnego z Konstytucją, wraz z powołaniem dowodów na jego poparcie. Wynika to z obowiązującej zasady domniemania konstytucyjności aktu prawnego. W związku z obowiązywaniem tego domniemania podmiot inicjujący postępowanie przed Trybunałem Konstytucyjnym jest zobligowany dostarczyć argumentów pozwalających obalić to domniemanie. Dopóki sąd nie powoła przekonujących motywów mających świadczyć o niezgodności kwestionowanego przepisu ze wskazanymi wzorcami kontroli, należy je uznawać za zgodne z wzorcem kontroli. Pytanie prawne, w którym sąd ograniczyłby się do wyrażenia przekonania o niezgodności przepisu z Konstytucją bądź wskazania istniejących w tej kwestii wątpliwości, nie może

podlegać rozpoznaniu przez TK. Wskazanie wzorca kontroli bez szczegółowego odniesienia się do niego w uzasadnieniu lub zdawkowa redakcja zarzutu niekonstytucyjności nie może zostać uznana za «uzasadnienie postawionego zarzutu, z powołaniem dowodów na jego poparcie». Odnosząc się do charakteru uzasadnienia pisma inicjującego postępowanie zainicjowane pytaniem prawnym sądu Trybunał zauważył, że uzasadnienie zarzutu nie może mieć charakteru deskryptywnego i ocennego, ale analityczny i argumentacyjny. Uzasadnienie zarzutu powinno polegać na skonfrontowaniu treści zakwestionowanej normy hierarchicznie niższej (tj. przedmiotu kontroli) z normą hierarchicznie wyższą (tj. wzorcem kontroli). Wymogu uzasadnienia zarzutu nie spełnia istnienie wyrażanych w doktrynie czy judykaturze wątpliwości konstytucyjnych pod adresem określonych rozwiązań legislacyjnych. To na podmiocie inicjującym postępowanie przed Trybunałem ciąży obowiązek wykazania niezgodności norm hierarchicznie niższych z normami hierarchicznie wyższymi” (zob. wyrok TK z 8 września 2005 r., sygn. akt P 17/04, cz. III, pkt 1 uzasadnienia, a także postanowienia TK z: 24 marca 2015 r., sygn. akt P 72/14; 13 maja 2015 r., sygn. akt P 58/15; 16 kwietnia 2014 r., sygn. akt P 37/13, 9 września 2013 r., sygn. akt P 21/13; 16 stycznia 2001 r., sygn. akt P 5/00). Niedopełnienie przez sąd pytający obowiązku uzasadnienia zarzutu, z powołaniem argumentów lub dowodów na jego poparcie, stoi na przeszkodzie uznaniu, że spełnione zostały ustawowe warunki dopuszczalności pytania prawnego. Jest to przesłanka umorzenia postępowania w tym zakresie na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 ustawy o organizacji i trybie postępowania przed TK, ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku (zob. np. postanowienia TK z: 18 kwietnia 2018 r., sygn. akt P 15/16; 13 grudnia 2017 r., sygn. akt P 5/17; 23 września 2015 r., sygn. akt P 80/15; 21 września 2015 r., sygn. akt P 109/15).

18. Uzasadnienie zarzutu sprzeczności art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. z powołanymi wzorcami konstytucyjnymi oraz sformułowana przez sąd argumentacja na poparcie podniesionych zarzutów są raczej syntetyczne. Część tych wywodów została napisana językiem, którego nie można uznać za precyzyjny z punktu widzenia terminologii prawniczej. Sąd w szczególności nie zawsze precyzyjnie odróżnia majątek wykreślonej spółki od praw majątkowych jej wspólników. Zdaniem Sejmu argumenty i wywody Sądu spełniają jednak minimalne wymogi wynikające z art. 52

ust. 2 ustawy o organizacji i trybie postępowania przed TK oraz przedstawionej wyżej linii orzecznictwa. Sąd wskazał w sposób wystarczający na związek między przedmiotem postępowania a problemem konstytucyjności art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. w zakresie, w jakim przepis ten ingeruje w uprawnienia majątkowe powoda. Sąd wskazał wyraźnie, że roszczenia powoda kwalifikuje jako roszczenia odszkodowawcze (pytanie, s. 5). Przesądza to o podstawie prawnej tych roszczeń. Nie może nią być art. 25e ust. 3 ustawy o KRS. Nie jest to przepis, który dotyczy roszczeń odszkodowawczych. Nie jest to także przepis będący samodzielną podstawą roszczenia. Art. 25e ust. 3 i 4 ustawy o KRS wskazują jedynie dodatkową przesłanki szczególnego trybu zaspokojenia roszczeń wspólników o udział w masie likwidacyjnej. Wskazanie przez sąd na odszkodowawczy charakter roszczenia przesądza o deliktowej podstawie roszczenia. Sąd nie poświęcił tej kwestii wiele miejsca w uzasadnieniu. Jednoznaczna kwalifikacja roszczeń powoda pozwala jednak na precyzyjne zrekonstruowanie znaczenia jakie dla rozstrzygnięcia w procesie może mieć zbadanie konstytucyjności art. 9 ust. 2b in fine p.w.k.r.s. W tym świetle uzasadnienie sadu należy uznać za wystarczające.

19. W konsekwencji Sejm stoi na stanowisku, że w postępowaniu w sprawie sygn. akt P 13/18 wydanie wyroku jest dopuszczalne jedynie w odniesieniu do zgodności art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. w zakresie, w jakim prawa wspólników, członków spółdzielni i innych osób uprawnionych do udziału w majątku likwidacyjnym wykreślonych podmiotów wygasają z chwilą wykreślenia podmiotu z rejestru z art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji i art. 32 Konstytucji.

IV. Zarzut naruszenia art. 64 Konstytucji

1. Wzorzec kontroli

1. Stosownie do art. 64 Konstytucji każdy ma prawo do własności, innych praw majątkowych oraz prawo dziedziczenia. Prawa te podlegają równej dla wszystkich ochronie prawnej (ust. 2). Spośród praw wskazanych w art. 64 Konstytucji stosownie do ust. 3 tego przepisu prawo własności może być ograniczone tylko w drodze ustawy i tylko w zakresie, w jakim nie narusza ona istoty prawa własności. Norma

konstytucyjna wynikająca z art. 64 Konstytucji uzupełnia konstytucyjną regulację wynikającą z art. 21. O ile art. 21 Konstytucji wyraża normę o charakterze ustrojowym, o tyle art. 64 konstytuuje konstytucyjne prawo podmiotowe o charakterze ekonomicznym (B. Banaszak, *Prawo*, s. 212-215, nb 203-205, L. Garlicki, S. Jarosz-Żukowska w: *Konstytucja*, t. II, s. 579, S. Jarosz-Żukowska w: *Gwarancje*, s. 531).

Konstytucyjne prawo do własności, innych praw majątkowych oraz dziedziczenia wyraża generalną wolność majątkową, która odnosi się nie tylko do praw majątkowych przysługujących już jednostce ale także do zdolności nabywania praw w przyszłości (L. Garlicki, S. Jarosz-Żukowska, op.cit., s. 583, B. Banaszak, op.cit., s. 31; B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2012, s. 385). Z art. 64 ust. 1 i ust. 2 Konstytucji wynikają pozytywne obowiązki państwa obejmujące instytucjonalne zagwarantowania korzystania z własności i innych praw majątkowych, zapewnienie ich trwałości i ochrony (zob. np. wyrok TK z 23 czerwca 2015 r., sygn. akt SK 32/14). Z gwarancji wyrażonej w art. 64 ust. 1 Konstytucji wynika także, że organy władzy publicznej mają ogólny obowiązek powstrzymania się od regulacji, które mogłyby pozbawić lub ograniczyć ochronę prawa do własności, do innych praw majątkowych lub do dziedziczenia (por. np. wyroki TK z: 14 marca 2006 r., sygn. akt SK 4/05; 11 września 2006 r., sygn. akt P 14/06; 29 listopada 2006 r., sygn. akt SK 51/05; 4 grudnia 2006 r., sygn. akt P 35/05; 19 września 2007 r., sygn. akt SK 4/06; 18 września 2008 r., sygn. akt K 7/07; 21 lipca 2010 r., sygn. akt SK 21/08; 27 czerwca 2013 r., sygn. akt K 36/12; 9 grudnia 2014 r., sygn. akt K 46/13).

Nakaz równej ochrony praw majątkowych konkretyzuje zasadę równości wobec prawa wynikającą z art. 32 ust. 1 Konstytucji (por. wyroki TK z: 24 października 2001 r., sygn. akt SK 10/01; 2 kwietnia 2003 r., sygn. akt K 13/02). Zgodnie z art. 64 ust. 2 Konstytucji ochrona własności i innych praw majątkowych nie może być różnicowana z uwagi na charakter podmiotu danego prawa (zob. wyroki TK z: 25 lutego 1999 r., sygn. akt K 23/98; 28 października 2003 r., sygn. akt P 3/03; 20 października 2009 r., sygn. akt SK 15/08). W kontekście związku między nakazem zapewnienia równej ochrony wszystkim podmiotom praw majątkowych tej samej klasy z ogólną zasadą równości wobec prawa nie ulega wątpliwości, że dopuszczalne jest różnicowanie zakresu i intensywności tej ochrony w zależności od

obiektywnie stwierdzalnych i relewantnych okoliczności o charakterze przedmiotowym (np. różny zakres ochrony własności nieruchomości i ruchomości czy też określonych kategorii zobowiązań, wzmożony zakres ochrony prawnej dóbr kultury etc.). Trybunał w wyroku z 28 października 2008 r. (sygn. akt P 3/03): "Wyalienowanie od elementów podmiotowych ma zapewnić obiektywizację nakazu zapewnienia równej ochrony własności (innych praw majątkowych)" (zob. także wyroki TK z: 21 grudnia 2005 r., sygn. akt SK 10/05; 18 czerwca 2013 r., sygn. akt K 37/12; 31 lipca 2015 r., sygn. akt K 41/12). Dyrektywę równej ochrony prawnej własności i innych praw majątkowych należy odnosić zarówno do sfery pozytywnych, jak i negatywnych obowiązków ustawodawcy, związanych z realizacją norm art. 21 ust. 1 i art. 64 ust. 1 Konstytucji. Z drugiej strony, Trybunał Konstytucyjny wielokrotnie wskazywał, że art. 64 ust. 2 Konstytucji nie tylko nawiązuje do zasady równości, ale też daje wyraz ogólnemu stwierdzeniu, że wszystkie prawa majątkowe muszą podlegać ochronie prawnej (por. wyroki TK z: 13 kwietnia 1999 r., sygn. akt K 36/98; 2 czerwca 1999 r., sygn. akt K 34/98 oraz 14 marca 2006 r., sygn. akt SK 4/05). Z kolei w wyroku z 12 grudnia 2005 r. (sygn. akt SK 20/04) Trybunał stwierdził, że: „Ochrona prawa majątkowego, o której mowa w art. 64 ust. 2 Konstytucji, nie oznacza gwarancji określonej treści prawa majątkowego”.

Obowiązek powstrzymania się od regulacji, które mogłyby pozbawić lub ograniczyć ochronę prawa do własności lub innych praw majątkowych nie oznacza, że ustawodawca nie może dokonywać zmian w ustawodawstwie, które wpłyną na treść, sposób ochrony oraz czas trwania istniejących dotychczas praw majątkowych. Prawa majątkowe inne niż własność są tworzone na podstawie ustaw. Ustawodawca może wobec tego nie tylko tworzyć ale także znosić takie prawa (zob. wyroki TK z: 10 lipca 2006 r., sygn. akt K 37/04; 17 marca 2008 r., sygn. akt K 32/05). TK wskazuje, że inne niż własność i prawo do dziedziczenia prawa majątkowe korzystają z gwarancji konstytucyjnych „nie w odniesieniu do zakresu i treści tych praw, ale samego ich istnienia w kształcie określonym w odpowiednich regulacjach ustawowych” (wyrok TK z 22 maja 2013 r., sygn. akt P 46/11). Prawo ustawodawcy do tworzenia, znoszenia, ograniczania i modyfikowania poszczególnych rodzajów praw majątkowych innych niż własność i prawo do dziedziczenia nie oznacza całkowitej arbitralności w tym zakresie. Korzystanie z niego wymaga zachowania zasad przyzwoitej legislacji, zakazu retroakcji oraz ochrony praw nabytych

(L. Garlicki, S. Jarosz-Żukowska, *op. cit.*, s. 594). Zasada ochrony praw nabytych uzupełnia i precyzuje zakres wynikającego z art. 64 just. 1 Konstytucji obowiązku ustawodawcy do nieingerowania w przysługujące uprawnionym prawa majątkowe.

2. Zarzuty sądu pytającego.

1. W ocenie sądu zakwestionowany przepis narusza każdą z zasad wynikających z art. 64 Konstytucji. Po pierwsze wyłącza spółkę z jej majątku bez odszkodowania wbrew prawu własności, a po drugie pozbawia wspólników rozwiązanej spółki praw majątkowych w postaci roszczeń względem Skarbu Państwa o odszkodowania za przejęcie majątku likwidowanej spółki. Sad uważa przepis za przejaw rażącego uprzywilejowania interesów Skarbu Państwa kosztem interesów osób uprawnionych do udziału w masie likwidacyjnej rozwiązanych podmiotów. Jest to zdaniem sądu przejaw naruszenia zasady równej ochrony prawnej dla praw majątkowych. Sąd podnosi także, że rozstrzygnięcie o wygaśnięciu praw osób uprawnionych do udziału w masie likwidacyjnej rozwiązanego podmiotu ma charakter arbitralny i nie jest uzasadnione w świetle zasad konstytucyjnych regulujących możliwość zniesienia lub ograniczenia praw majątkowych.

3. Analiza zgodności

1. Sejm stoi na stanowisku, że art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. w zakresie, w jakim na podstawie tego przepisu prawa wspólników, członków spółdzielni i innych osób uprawnionych do udziału w majątku likwidacyjnym wykreślonych podmiotów wygasają z chwilą wykreślenia podmiotu z rejestru jest zgodny z art. 64 ust. 1 Konstytucji. Przemawiają za tym następujące argumenty.

Po pierwsze, osoby prawne oraz inne jednostki organizacyjne posiadające zdolność prawną są tworem ustawodawcy. Nie mają naturalnej podmiotowości. Z zastrzeżeniem przypadków szczególnych (np. art. 165 ust. 1 Konstytucji) nie mają także prawa do podmiotowości, które miałyby rangę konstytucyjną. Ich ustrój wewnętrzny, treść uprawnień osób uczestniczących w tych organizacjach oraz przesłanki ich powstania oraz rozwiązania określa ustawa. Możliwość tworzenia osób prawnych i jednostek organizacyjnych mających zdolność prawną jest więc co do

zasady domeną ustawodawcy, który zachowuje daleko idącą swobodę w tym zakresie. Obejmuje ona także określenie przesłanek powstania i ustania praw osób, które uczestniczą w jednostkach organizacyjnych. Możliwość kształtowania praw w osobach prawnych i innych jednostkach organizacyjnych dotyczy także możliwości zmiany treści istniejących już uprawnień pod warunkiem, że ingerencja taka spełniać będzie standardy wynikające z zasad państwa prawa oraz w sposób proporcjonalny do celów interwencji oraz rodzaju naruszonych interesów.

Po drugie, celem, który uzasadnia ingerencję ustawodawcy w podmiotowość osób prawnych i innych jednostek organizacyjnych, w stosunku do których nie został złożony wniosek o wpis do KRS oraz w status uprawnień majątkowych podmiotów, jest ochrona porządku publicznego oraz ochrona praw osób trzecich uczestniczących w obrocie prawnym. Osoby prawne nie mają naturalnego bytu ale są wytworem pewnej konwencji prawnej. Nie ma w związku z tym jakichkolwiek naturalnych metod poznawczych pozwalających na ustalenie powstania, istnienia i ustania osoby prawnej. Konieczne jest w tym zakresie stworzenia przejrzystych i sprawnych mechanizmów pozwalających państwu oraz osobom prywatnym na ustalenie, czy określona organizacja może mieć przymiot zdolności do występowania w stosunkach prawnych. O związku takiego ustalenia z porządkiem prawnym przemawia wpływ funkcjonowania osób prawnych na interesy fiskalne państwa, sytuację prawną pracowników oraz konsumentów, ochronę środowiska oraz wiele innych dziedzin życia. Ochrona interesów majątkowych, a niekiedy także niemajątkowych osób stających się dobrowolnie (przede wszystkim w wyniku zawarcia umów) lub niedobrowolnie (przede wszystkim w wyniku poniesienia szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym) wierzycielami podmiotów niebędących osobami fizycznymi zależy od stworzenia mechanizmów pozwalających na łatwe i pewne ustalenie, czy dany podmiot istnieje oraz od uzyskania podstawowych informacji o statusie prawnym i faktycznym takiego podmiotu. Potwierdza to m.in. brzmienie 7 i 52 motywu Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/1132 z dnia 14 czerwca 2017 r. w sprawie niektórych aspektów prawa spółek, zgodnie z którymi wymogi dotyczące jawności funkcjonowania spółek mają bezpośredni wpływ na bezpieczeństwo osób trzecich (Dz. Urz. UE. L 169 z 30 lipca 2017 r., s. 46; dalej Dyrektywa 2017/1132). Funkcjonowanie jednego, dostępnego elektronicznie rejestru pozwalającego na ujawnienie statusu prawnego danej kategorii podmiotów jest

ważnym rozwiązaniem służącym minimalizacji ryzyka uczestników obrotu prawnego. Równoległe istnienie KRS oraz poprzednich rejestrów, w których wpisane były nadal podmioty nieprzerejestrowane do KRS było rozwiązaniem utrudniającym ochronę interesów uczestników tego obrotu. Należy zauważyć, że rejestr handlowy oraz inne rejestry funkcjonujące przed powstaniem KRS pod względem dostępności zawartych w nich danych oferują znacznie niższy standard jawności niż Krajowy Rejestr Sądowy. Rejestr handlowy nie spełnia także wymogów w zakresie harmonizacji zastosowanych w nim rozwiązań z rozwiązaniami obowiązującymi w innych państwach europejskich. W rezultacie równoległe funkcjonowanie KRS i rejestrów działających na podstawie poprzednich przepisów zmniejszało przejrzystość rynku i podnosiło koszty jakie musieli ponosić uczestnicy obrotu w celu zebrania kompletnych informacji o istniejących spółkach, spółdzielniach oraz innych podmiotach wpisanych do rejestrów. Funkcjonowanie takiego dualizmu można było uznać za konieczne w okresie przejściowym. Dopuszczenie jednak sytuacji, w której równoległe rejestry istniały kilkanaście lat wbrew wyraźnym obowiązkom wynikającym z ustawy należy uznać za przejaw patologii zagrażającej istotnym interesom publicznym. Okolicznością, która świadczy najdobitniej o prawdziwości takiej konkluzji jest fakt, że rejestr handlowy oraz inne rejestry funkcjonujące równoległe do KRS zawierały w znacznej części dane niezgodne z rzeczywistością. Zamknięcie możliwości aktualizacji danych w tych rejestrach wynikało z założenia ich stopniowego „wygaszania” do czasu pełnej realizacji obowiązku przerejestrowania wpisanych w nich podmiotów do KRS. W sytuacji, w której stan równoległego funkcjonowania rejestrów przedłużał się w wyniku długotrwałego naruszania obowiązków rejestrowych przez podmioty wpisane do innych rejestrów niż KRS ryzyko ponoszone przez podmioty trzecie zwiększało się proporcjonalnie do długości dualizmu funkcjonowania rejestrów. Zamknięcie dotychczasowych rejestrów dla nowych wpisów usprawiedliwione normą nakazującą przerejestrowanie istniejących podmiotów do KRS i aktualizację danych w tym rejestrze spowodowało, że wpisy podmiotów nieprzerejestrowanych zawierały w znacznej części nieprawdziwe, nieaktualne dane. W związku z tym domniemanie prawdziwości wpisów w dawnych rejestrach było szkodliwą fikcją. Mimo to w dalszym ciągu możliwe było posługiwanie się wyciągami, odpisami i zaświadczeniami z dawnych rejestrów w celach innych niż złożenie wniosku o rejestrację podmiotu w KRS (por. M. Wild, *Rozwiązanie problemu*

podmiotów nieprzerejestrowanych do Krajowego Rejestru Sądowego z punktu widzenia prawa europejskiego, analizy historycznej i porównawczej, „Prawo w Działaniu. Sprawy Cywilne” 2011, nr 10, s. 189). Doprowadzenie do zakończenia sytuacji, w której obok KRS funkcjonują równoległe rejestry służące ujawnianiu danych dotyczących podmiotów tego samego typu co podmioty ujawnione w KRS należy w związku z tym uznać za cel publiczny związany z ochroną praw osób trzecich. Po trzecie, dodatkowo należy zauważyć, że w zakresie ujawniania danych o spółkach Polska zobowiązana jest do realizacji norm prawa europejskiego wynikających z obecnie Dyrektywy 2017/1132 , a poprzednio z Dyrektywy 2009/101/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 16 września 2009 r. w sprawie koordynacji gwarancji, jakie są wymagane w państwach członkowskich od spółek w rozumieniu art. 48 akapit drugi Traktatu, w celu uzyskania ich równoważności, dla zapewnienia ochrony interesów zarówno wspólników, jak i osób trzecich (Dz. Urz. UE. L. 258 z 1 października 2009 r., s. 11) oraz Pierwszej Dyrektywy Rady z 9 marca 1968 r. w sprawie koordynacji gwarancji, jakie są wymagane w Państwach Członkowskich od spółek w rozumieniu art. 58 akapit drugi Traktatu, w celu uzyskania ich równoważności w całej Wspólnocie, dla zapewnienia ochrony interesów zarówno wspólników jak i osób trzecich 68/151/EWG (Dz. Urz. UE. L. 65 z 14 marca 1968 r., s. 8). Rejestr handlowy nie spełniał wymogów wynikających z prawa europejskiego. Funkcjonowanie spółek niewpisanych do KRS naruszało standardy, których przyjęcie było obowiązkiem Polski wynikającym z członkostwa w UE (J. Frąckowiak, *Znaczenie regulacji przyjętej w ramach Unii Europejskiej dla polskiego prawa na przykładzie Pierwszej i Jedenastej Dyrektywy*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” Nr 1703, Wspólnoty Europejskie (Unia). Wybrane Problemy prawne, część II, Wrocław 1998, nb 139–143, M. Wild, op.cit., s. 203). Jest to okoliczność, która uzasadnia ingerencję ustawodawcy w byt prawny spółek niewpisanych do KRS oraz w prawa majątkowe ich wspólników.

Po czwarte, zgodnie z pierwotnym założeniem ustawodawcy środkiem, który miał przymusić podmioty zarejestrowane w dawnych rejestrach do złożenia wniosku o rejestrację w KRS miały być grzywny. Nie przewidziano innych środków prawnych zmierzających do realizacji tego obowiązku (M. Kowalewska-Łaguna, M. Panek, *O skutkach nieprzerejestrowania spółek kapitałowych do Krajowego Rejestru Sądowego*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2013, nr 5, s. 29). Istnienie podmiotów

nieprzerejestrowanych do KRS po kilkunastu latach od upływu terminu do dokonania tej czynności dowodzi jednoznacznie, że przyjęte pierwotnie rozwiązania okazały się nieefektywne. Zdaniem Sejmu jest to kluczowa przesłanka z punktu widzenia oceny, czy rozwiązania przyjętych w art. 9 ust. 2a i 2b p.w.k.r.s. były koniecznym środkiem dla usunięcia wspomnianych wyżej zagrożeń dla porządku publicznego oraz praw osób trzecich.. Przedłużający się stan funkcjonowania równoległych rejestrów pogłębiający zagrożenie dla praw osób trzecich wymagał podjęcia skutecznych środków pozwalających na rozwiązanie tego problemu na podstawie normy o charakterze abstrakcyjnym i generalnym. Art. 9 ust 2a p.w.k.r.s. wskazywał roczny termin od wejścia w życie tego przepisu do złożenia wniosku o wpis do KRS. Termin ten należy uznać za więcej niż wystarczający dla podjęcia stosunkowo nieskomplikowanej czynności, podstawowej dla funkcjonowania osoby prawnej lub innej jednostki organizacyjnej mającej zdolność prawną. Art. 9 ust. 2a i 2b p.w.k.r.s. nie wprowadzały przy tym jakiegokolwiek nowego obowiązku. Obowiązek złożenia wniosku o wpis do KRS ciążył na podmiotach objętych zakresem tych przepisów już od kilkunastu lat przed ich wejściem w życie. Art. 9 ust. 2a i 2b p.w.k.r.s. wprowadzały jedynie nowe skutki związane z naruszeniem ciążących na nieprzerejestrowanych podmiotach obowiązków. Rozwiązanie nieprzerejestrowanych podmiotów bez przeprowadzenia postępowania likwidacyjnego jest wobec bierności tych podmiotów koniecznym i proporcjonalnym środkiem prowadzącym do likwidacji opisanego wyżej stanu dualizmu rejestrów. Z kolei utrata praw przez osoby uprawnione do udziału w masie likwidacyjnej tych podmiotów jest konsekwencją utraty podmiotowości przez te podmioty.

Po piąte, status, kompetencje i obowiązki osób uprawnionych do udziału w masie likwidacyjnej w poszczególnych typach podmiotów jest zróżnicowany. W niektórych przypadkach osoby te są zobowiązane do złożenia wniosku o wpis podmiotu do KRS. Dotyczy to m.in. wspólników spółki jawnej (art. 23 § 3 k.s.h.), partnerów spółki partnerskiej (art. 23 § 3 w zw. z art. 89 k.s.h.), komplementariuszy spółek komandytowych (art. art. 23 § 3 w zw. z art. 103 § 1 k.s.h.). W innych przypadkach wpływ osób uprawnionych do udziału w masie likwidacyjnej na proces rejestracji jest wyłącznie pośredni. Mają one wpływ na obsadę organów zobowiązanych do dokonania rejestracji (np. wspólnicy spółki z o.o. na podstawie art. 201 § 4 k.s.h. wybierają członków zarządu zobowiązanych na podstawie art. 164

§ 1 k.s.h. do złożenia wniosku o wpis do rejestru). Członkowie organów podmiotu odpowiadają przed nimi organizacyjnie. Wspólnicy decydują także o dochodzeniu roszczeń spółki wynikających z wadliwego sprawowania zarządu lub nadzoru (art. 228 pkt 2 oraz art. 393 pkt 2 k.s.h.). Te kompetencje na gruncie ustaw powodują, że wspólnicy mający większość głosów w spółce uważani są za podmioty kontrolujące spółkę (np. art. 4 pkt 4 lit. a ustawy z 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów, t.j. Dz.U. 2019 r., poz. 369; art. 3 ust. 1 pkt 37 ustawy z 29 września 1994 r. o rachunkowości, t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 351; art. 4 pkt 14 ustawy z 29 lipca 2005 r. o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych, t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 512 ze zm.). Prowadzi to do wniosku, że jakkolwiek osoby uprawnione do udziału w masie likwidacyjnej nie mogą być uznane za odpowiedzialne za każde naruszenia obowiązków rejestrowych i publikacyjnych podmiotu, w którym uczestniczą, to w przypadku długotrwałych naruszeń kluczowych obowiązków rejestrowych to właśnie na tych osobach spoczywa ciężar powołania takich członków organów, którzy zrealizują spoczywające na nich obowiązki.

Przytoczone wyżej okoliczności wskazujące na związek długotrwałego zaniedbania realizacji obowiązku rejestracji w KRS oraz istotnego wpływu, jaki na realizację tego obowiązku mogły mieć osoby uprawnione do udziału w masie likwidacyjnej podmiotów podlegających obowiązkowi rejestracji uzasadniają zastosowanie przez ustawodawcę konstrukcji wygaśnięcia praw tych osób przy zastosowaniu podstawowych elementów instytucji dawności. Składają się na nią: długotrwały stan bierności uprawnionego podmiotu, sprzeczność między stanem prawnym a postrzegalnymi dla podmiotów trzecimi elementami stanu faktycznego oraz cel instytucji jakim jest usunięcie tej sprzeczności. Uprawnieni wskazani w art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. w okresie kilkunastu lat tolerowali sprzeczny z prawem stan braku rejestracji we właściwym rejestrze podmiotu, w którym uczestniczyli. Upływ kilkunastu lat od terminu do realizacji obowiązku rejestracyjnego oraz niezachowanie odpowiedniego standardu jawności przez dawne rejestry mogły wywołać u osób trzecich fałszywe acz usprawiedliwione okolicznościami przekonanie, że podmioty, których nie można znaleźć przez odpowiednie narzędzia wyszukiwania w KRS nie mają bytu prawnego. Dodatkowo źródłem fałszywych opinii mogła być sprzeczność między niezaktualizowanymi danymi ujawnionymi w dawnych rejestrach

a rzeczywistym stanem prawnym. Osoby uprawnione do udziału w masie likwidacyjnej nieprzerejestrowanych podmiotów mogły mieć bezpośredni lub pośredni wpływ na usunięcie tych sprzeczności oraz stanu zagrożenia dla osób trzecich. Brak aktywności tych podmiotów w opisanej sytuacji usprawiedliwia wskazanie przez ustawodawcę terminu, w którym bierne zachowanie uprawnionych prowadzi do utraty przez nich praw na analogicznych zasadach jak bierność właściciela prowadzi do utraty lub obciążenia jego prawa w wyniku zasiedzenia, bierność wierzyciela prowadzi do utraty ochrony sądowej jego roszczeń w wyniku przedawnienia, a bierność uprawnionego prowadzi do utraty uprawnienia w wyniku upływu terminu zawitego. Rozwiązanie przyjęte w art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. jest na tle innych konstrukcji dawności tym bardziej usprawiedliwione, że w żadnym innym przypadku bierne zachowanie osoby tracącej uprawnienie w wyniku zasiedzenia, przedawnienia lub upływu terminu zawitego nie jest związane z naruszeniem prawa. Właściciel nie ma obowiązku wykonywania prawa własności, a wierzyciel nie ma obowiązku dochodzenia swoich uprawnień. W przypadku osób wskazanych w art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. ich bierność odnosiła się do tolerowania stanu naruszenia prawa przez podmiot, który znajdował się pod ich kontrolą właścicielską i który to stan naruszenia stanowił zagrożenie dla praw osób trzecich. W związku z tym, zdaniem Sejmu, jeżeli wątpliwości konstytucyjnych nie budzą takie, zakorzenione w systemie prawa cywilnego instytucje jak zasiedzenie czy terminy zawite ograniczające w czasie możliwość wykonania uprawnień prawa materialnego, to tym bardziej wątpliwości na gruncie art. 64 ust. 1 Konstytucji nie powinna budzić norma stanowiąca o wygaśnięciu uprawnień osób wskazanych w art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. w sytuacji likwidacji, będącej efektem ich zaniedbań i zaniechań.

Ponadto, na dopuszczalność ingerencji ustawodawcy w prawa majątkowe osób uprawnionych do udziału w masie likwidacyjnej wskazuje także charakter tych uprawnień, które do czasu realizacji przesłanek wskazanych w ustawie mają wyłącznie charakter ekspektatywy. Wspólnicy spółek handlowych, członkowie spółdzielni, członkowie stowarzyszeń itd. nie mają ogólnego prawa do majątku podmiotu, w którym uczestniczą (por. np. art. 189 oraz art. 344 § 1 k.s.h.). Przysługują im jedynie roszczenia o określone świadczenia majątkowe w stanach faktycznych określonych przez ustawę lub umowę (statut). Skonkretyzowanym prawem majątkowym jest zatem np. roszczenie o wypłatę konkretnej dywidendy,

roszczenie o wypłatę odpowiedniej części kwoty likwidacyjnej pozostałej po zaspokojeniu wierzycieli, ale nie prawo do dywidendy w ogóle albo prawo do udziału w masie likwidacyjnej. Te prawa mają charakter ekspektatywy. Zdaniem Sejmu należy uznać że te ekspektatywy nie zostały w pełni ukształtowane w chwili wejścia w życie art. 9 ust. 2a i 2b p.w.k.r.s.. O w pełni ukształtowanej ekspektatywie można mówić w sytuacji, w której zaistniały zasadniczo wszystkie przesłanki powstania prawa, z wyjątkiem ostatnich elementów stanu faktycznego wymaganego przez ustawę. Przykładowo, w odniesieniu do prawa do dywidendy nie można mówić o pełnym ukształtowaniu ekspektatywy przed sporządzeniem sprawozdania finansowego wskazującego na potencjalną możliwość wypłaty dywidendy za określony rok obrotowy. Z kolei, w odniesieniu do prawa do udziału w masie likwidacyjnej nie można mówić o pełnym ukształtowaniu ekspektatywy przed zaistnieniem przesłanek wszczęcia postępowania likwidacyjnego, zaś w odniesieniu do prawa wypłaty wartości umorzonego udziału ekspektatywa nie jest w pełni ukształtowana przed zaistnieniem przesłanek umorzenia udziału. Ingerencja ustawodawcy w przesłanki ustania praw majątkowych wynikająca z art. 9 ust. 2a i 2b p.w.k.r.s. nastąpiła na przedpolu tych wszystkich zdarzeń. Nie wpływała ona na możliwość ustalenia i podziału zysku za rok obrotowy 2014 następując jednocześnie przed ustaleniem wyniku z rok obrotowy 2015. Nie uniemożliwiła także wypłaty udziału w nadwyżce wartości masy likwidacyjnej nad zobowiązaniami oraz wartości umarzanego udziału przed 1 stycznia 2016 roku. Przede wszystkim zaś art. 9 ust. 2a i 2b p.w.k.r.s. zakładały prosty mechanizm ochrony podmiotowości nieprzerejestrowanych podmiotów oraz praw osób w nich uczestniczących, którego wystarczającym elementem była stosunkowo prosta czynność złożenia wniosku o rejestrację do KRS.

Nadto, Sejm zwraca także uwagę, że wbrew stanowisku sądu osoby, które utraciły uprawnienia w podmiotach rozwiązanych bez likwidacji nie są pozbawione możliwości dochodzenia roszczeń odszkodowawczych. Podstawą prawną tych roszczeń jest art. 415 k.c. konstytuujący przesłanki odpowiedzialności deliktowej. Roszczenia te nie powinny jednak być kierowane w stosunku do Skarbu Państwa. Podmiotem odpowiedzialnym za szkody uprawnionych wynikłe z utraty praw w rozwiązanych podmiotach są osoby, które na podstawie ustawy zobowiązane były do złożenia wniosku o rejestrację do KRS, ale wbrew ciężącemu na nich

obowiązkowi wniosku takiego nie złożyły. Niezłożenie wniosku o rejestrację w KRS jest w takiej sytuacji zachowaniem bezprawnym i zawinionym. Pozostaje ono w związku przyczynowym z utratą praw przez osoby uczestniczące w rozwiązanych podmiotach. Związek ma charakter normatywny i jego istnienie nie może budzić wątpliwości. Wątpliwości nie może budzić także adekwatny charakter tego związku. Spełnia to zatem przesłanki uzasadniające powstanie roszczeń deliktowych o naprawienie szkody, której wysokość wyznacza wartość praw utraconych w podmiotach rozwiązanych na podstawie art. 9 ust. 2a p.w.k.r.s.. Należy wobec tego przyjąć, że art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. w zakresie, w jakim prawa wspólników, członków spółdzielni i innych osób uprawnionych do udziału w majątku likwidacyjnym wykreślonych podmiotów wygasają z chwilą wykreślenia podmiotu z rejestru **jest zgodny** z art. 64 ust. 1 Konstytucji.

2. Odnosząc się zarzutu naruszenia art. 64 ust. 2 Konstytucji Sejm podnosi, że rozwiązanie przyjęte w zaskarżonym przepisie nie ma charakteru dyskryminacyjnego w odniesieniu do różnych form praw majątkowych. Norma stanowiąca o utracie praw majątkowych w podmiotach rozwiązanych bez likwidacji ze względu na długotrwałe naruszenie obowiązku złożenia wniosku o wpis do KRS dotyczy wszystkich podmiotów bez względu na ich charakter prawny, cele oraz strukturę własnościową. Zakres podmiotowy zaskarżonego przepisu jest szeroki. Nie stanowi on o jakichkolwiek preferencjach dla praw Skarbu Państwa lub innych osób prawnych prawa publicznego. Nie zawiera także jakichkolwiek szczególnych norm dotyczących obywateli polskich lub obcokrajowców. Art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. nie różnicuje także ochrony praw majątkowych w spółkach ze względu na kryteria przedmiotowe. Przepis dotyczy praw we wszystkich podmiotach, w stosunku do których nie złożono w ustawowo wskazanym terminie wniosku o wpis do KRS. Nie ma przy tym znaczenia forma jednostki organizacyjnej oraz ewentualne różnice w treści uprawnień. Zaskarżony przepis wskazuje jedynie wprost, że chodzi tu o prawa wspólników, członków spółdzielni i innych osób uprawnionych do udziału w majątku likwidacyjnym. Należy jednak zauważyć, że skutkiem rozwiązania podmiotu bez likwidacji jest także wygaśnięcie innych praw osób uczestniczących w tym podmiocie, nawet jeżeli składnikiem tych praw nie był udział w masie likwidacyjnej. Wynika to z ogólnej zasady, zgodnie z którą prawa odnoszące się do określonej osoby prawnej

lub innej jednostki organizacyjnej nie mogą istnieć tylko tak długo jak istnieje podmiot, w stosunku do którego przysługują. Zaskarżony przepis ma także pośrednie skutki wobec praw, które obciążały prawa osób uprawnionych do udziału w masie likwidacyjnej. Zastawy oraz użytkowania ustanowione na prawach w podmiotach, które zostały rozwiązane bez likwidacji wygasają wraz z wygaśnięciem praw, o których mowa w art. 9 ust. 2b *in fine* p.w.k.r.s.. Tak szeroki zakres zastosowania oraz szerokie i ujednoczone konsekwencje zastosowania zaskarżonego przepisu wskazują, że nie różnicuje on ochrony wskazanych w nim praw majątkowych w sposób sprzeczny z art. 64 ust. 2 Konstytucji. W konsekwencji należy przyjąć, że art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. w zakresie, w jakim prawa wspólników, członków spółdzielni i innych osób uprawnionych do udziału w majątku likwidacyjnym wykreślonych podmiotów wygasają z chwilą wykreślenia podmiotu z rejestru **jest zgodny** z art. 64 ust. 2 Konstytucji.

V. Zarzut naruszenia art. 32 ust. 1 Konstytucji

1. Wzorzec kontroli.

1. Stosownie do art. 32 ust. 1 Konstytucji: „Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne”. Wyrażona w przywołanym przepisie zasada równości wobec prawa (oraz równego traktowania przez władze publiczne) jest rozumiana w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego jako zakaz tworzenia takiego prawa, które różnicowałoby sytuację prawną podmiotów charakteryzujących się daną cechą istotną (relewantną) w równym stopniu (por. np. wyrok TK z 7 czerwca 2004 r., sygn. akt P 4/03).

Z zasady tej wynika więc nakaz jednakowego traktowania podmiotów prawa należących do tej samej kategorii, co dotyczy nie tylko podmiotów będących osobami fizycznymi, ale także osób prawnych i innych jednostek organizacyjnych (por. wyroki TK z: 6 maja 1998 r., sygn. akt K 37/97; 20 października 1998 r., sygn. akt K 7/98; 17 maja 1999 r., sygn. akt P 6/98; 21 września 1999 r., sygn. akt K 6/98; 4 stycznia 2000 r., sygn. akt K 18/99; 18 grudnia 2000 r., sygn. akt K 10/00; 21 maja 2002 r., sygn. akt K 30/01; 22 lutego 2005 r., sygn. akt K 10/04; 18 grudnia 2008 r., sygn. akt K 19/07). Zasada równości może doznać naruszenia, jeśli sytuacje „podobne” zostały

przez prawo potraktowane odmiennie. Przy czym odmiennosc potraktowania sytuacji podobnych moze byc w niektórych przypadkach usprawiedliwiona, jezeli pozostaje w bezposrednim zwiazku z celem i zasadnicza treścią przepisów, w których zawarta jest kontrolowana norma oraz słuzy realizacji tego celu i treści; waga interesu, któremu ma służyć różnicowanie sytuacji adresatów normy pozostaje w odpowiedniej proporcji do wagi interesów, które zostaną naruszone w wyniku nierównego potraktowania podmiotów podobnych; wiąże się z innymi wartościami, zasadami czy normami konstytucyjnymi, uzasadniającymi odmiennie potraktowanie podmiotów podobnych. Jednocześnie z zasady równości wynika także akceptacja „różnego traktowania przez prawo różnych podmiotów (adresatów norm prawnych), bo równe traktowanie przez prawo tych samych podmiotów pod pewnym względem oznacza z reguły różne traktowanie tych samych podmiotów pod innym względem” (tak orzeczenia TK z: 9 marca 1988 r., sygn. akt U 7/87; 20 grudnia 1994 r., sygn. akt K 8/94; wyroki TK z: 22 lutego 2005 r., sygn. akt K 10/04 oraz 23 marca 2006 r., sygn. akt K 4/06).

2. Dopuszczalność lub zakaz różnego traktowania poszczególnych kategorii podmiotów w zbliżonych przypadkach zależy w związku z tym od istnienia lub nieistnienia wspólnej „cechy relewantnej”. Ustalenie, co może być taką cechą zależy przede wszystkim od rodzaju stosunków prawnych, które mają być przedmiotem regulacji (A. Kulig, [w:] *Prawo konstytucyjne*, red. P. Sarnecki, Warszawa 2014, s. 157, nb 186). Okoliczności decydujące o istnieniu lub nieistnieniu wspólnej cechy relewantnej mogą mieć zarówno charakter faktyczny, jak i charakter prawny. Orzecznictwo TK jest w tym zakresie szczególnie bogate. TK uznał np. że o braku istnienia wspólnej cechy relewantnej między ofiarami różnych zdarzeń losowych mogą decydować znaczne rozmiary szkód spowodowane przez określone zdarzenie pozwalające na wprowadzenia szczególnej legislacji dotyczącej ofiar takiego zdarzenia (por. wyrok TK z 6 marca 2001 r., sygn. akt K 30/00). O braku istnienia wspólnej cechy relewantnej może także decydować publiczny lub prywatny status podmiotów traktowanych przez ustawodawcę w odmienny sposób (por. wyrok TK z 12 listopada 2001 r., sygn. akt P 2/01). Za okoliczność usprawiedliwiającą odmiennie traktowania określonej kategorii podmiotów w odniesieniu do wysokości rozliczenia ulgi podatkowej TK uznał fakt posiadania przez tę kategorię podmiotów

udziału we współwłasności nieruchomości, na której realizowane są inwestycje (por. wyrok TK z 9 maja 2005 r., sygn. akt SK 14/04). Trybunał zauważył jednocześnie, że „(u)stawodawcy przysługuje przy tym swoboda co do określenia cechy relewantnej, według której dokonywane jest zróżnicowanie sytuacji prawnej poszczególnych adresatów. Przyjmować należy domniemanie, że ustawodawca działa w tej mierze zgodnie z Konstytucją, a więc sam dobór cech relewantnych, jak i przeprowadzane na ich podstawie klasyfikacje korzystają z domniemania konstytucyjności”. TK podzielił także w pełni pogląd, zgodnie z którym rozumienie zasady równości może być różne w zależności od dziedziny stosunków, jakich dotyczy regulacja prawna wskazując, że im słabsza konstytucyjna ranga lub ochrona wolności, prawa, albo innej konstytucyjnej wartości, do której odnosi się normatywne zróżnicowanie traktowania, tym większa swoboda pozostawiona jest ustawodawcy do stosowania takich cech relewantnych, które wprowadzają to zróżnicowanie, i tym łatwiej należy akceptować odmienne traktowanie sytuacji w zasadzie podobnych (por. wyroki TK z: 9 maja 2005 r., sygn. akt SK 14/04; 23 października 2006, sygn. akt SK 42/04; 27 marca 2007 r., sygn. akt SK 9/05; 19 grudnia 2007 r., sygn. akt K 52/05; 11 lipca 2013 r., sygn. akt SK 16/12).

2. Zarzuty sądu pytającego.

1. Sąd wskazuje, że art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s., został wprowadzony tą samą ustawą, którą wprowadzono art. 25e ust. 3 u.k.r.s. Wątpliwości sądu w kontekście konstytucyjnej zasady równości wobec prawa dotyczą zróżnicowania konstrukcji normatywnych przyjętych na gruncie art. 25e ust. 3 u.k.r.s. oraz art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s.. Zdaniem sądu, o podobieństwie sytuacji porównywanych podmiotów decyduje fakt, że oba przepisy regulują m.in. kwestię udziału w masie likwidacyjnej podmiotów, których był prawny ustał w wyniku rozstrzygnięcia władzy publicznej i których sukcesorem w zakresie praw majątkowych i odpowiedzialności za zobowiązania jest Skarb Państwa.

3. Analiza zgodności

1. Zdaniem Sejmu, porównując sytuację podmiotów objętych hipotezą normy wynikającej z art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. oraz normy wynikającej z art. 25e ust. 3 u.k.r.s. można przyjąć istnienie elementów decydujących o podobieństwie ich sytuacji. Obydwa normy dotyczą podmiotów uprawnionych do udziału w masie likwidacyjnej osób prawnych oraz innych jednostek organizacyjnych, które zostały rozwiązane i wykreślone z rejestru mimo, że w chwili ich wykreślenia istniał jeszcze niezlikwidowany majątek należący do tych podmiotów. Zdaniem Sejmu istnieje jednak wiele elementów, które różnicują sytuację tych dwóch kategorii podmiotów, w ten sposób że w konsekwencji w świetle dyrektywy wynikającej z art. 32 ust. 1 Konstytucji ich sytuacja prawna może być uregulowana w odmienny sposób.

2. Na wstępie należy zauważyć, że uprawnienia majątkowe w osobach prawnych oraz w innych jednostkach organizacyjnych mających zdolność prawną nie stoją najwyżej w hierarchii dóbr chronionych w Konstytucji. Wyższą rangę mają tak fundamentalne prawa jak np. prawo do życia, zdrowia i wolności osobistej. Także w konstytucyjnej hierarchii praw majątkowych wyżej od tych praw stoi własność. Oznacza to w świetle przytoczonych wyżej standardów wynikających z orzecznictwa TK, że zakres uprawnienia ustawodawcy do różnicowania sytuacji poszczególnych podmiotów w odniesieniu do innych niż własność praw majątkowych jest relatywnie szeroki.

Sejm wskazuje, że poziom ochrony praw majątkowych na gruncie art. 25e ust. 3 u.k.r.s. oraz na gruncie art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. nie jest zróżnicowany w takim stopniu jak to podnosi sąd. Prawa podmiotów wskazanych w art. 25e ust. 3 u.k.r.s. zostały przez ustawodawcę także ograniczone w czasie. Na gruncie art. 25e ust. 4 u.k.r.s. wspólnicy, członkowie spółdzielni i inne osoby uprawnione do udziału w majątku likwidacyjnym tracą swoje uprawnienia, jeżeli w ciągu roku od chwili nabycia mienia przez Skarb Państwa nie będą dochodzić swoich roszczeń wynikających z art. 25e ust. 3 u KRS. Oznacza to, że na gruncie art. 25e ust. 3 i 4 u.k.r.s. oraz na gruncie art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. wygaśnięcie uprawnień majątkowych wskazanych w tych przepisach osób zależy od upływu rocznego terminu zawitego. W art. 25e ust. 4 u KRS oraz w art. 9 ust. 2a i 2b odmiennie określono początek biegu

rocznego terminu zawitego oraz odmiennie określono czynności jakie niezbędne są do zachowania uprawnień majątkowych wskazanych tam podmiotów. Na gruncie p.w.k.r.s. chodzi o termin, który rozpoczyna bieg w chwili wejścia w życie art. 9 ust. 2a i 2b p.w.k.r.s., a czynnością umożliwiającą zachowanie praw jest zgłoszenia wniosku o wpis podmiotu do KRS. Na gruncie art. 25e u.k.r.s. termin rozpoczyna bieg w chwili nabycia mienia rozwiązanego podmiotu przez Skarb Państwa, a czynnością umożliwiającą zachowanie praw jest ich dochodzenie wobec Skarbu Państwa. Zróznicowanie tych konstrukcji jest usprawiedliwione zróżnicowaną sytuacją podmiotów objętych zakresem zastosowania analizowanych przepisów.

Po pierwsze, regulacja art. 25e u.k.r.s. dotyczy podmiotów, które zostały wpisane do KRS. Zrealizowały one w związku z tym prawidłowo podstawowy obowiązek dotyczący jawności ich funkcjonowania.

Po drugie, zróżnicowane są przyczyny ustania bytu prawnego podmiotów, których następcą w zakresie stosunków majątkowych jest Skarb Państwa. Żadnego z przypadków, których dotyczy art. 25e u.k.r.s. nie można określić jako sytuacji, która ze swojej istoty stanowi wynik długotrwałego naruszenia podstawowych norm dotyczących powstania i funkcjonowania zarejestrowanych podmiotów. Żaden z tych przypadków nie może także być określony jako systemowy problem dotyczący znacznej ilości podmiotów zagrażający bezpieczeństwu obrotu prawnego na szeroką skalę oraz realizacji zobowiązań Polski wynikających z prawa europejskiego. Art. 25e ust. 3 i 4 u.k.r.s. dotyczy przede wszystkim sytuacji, w których mimo niespiężenia całego majątku zakończono postępowanie likwidacyjne, a sąd rejestrowy na podstawie przedłożonych mu dokumentów wykreślił dany podmiot z rejestru. Przepis ten może dotyczyć także podmiotów rozwiązanych bez likwidacji w okolicznościach wskazanych w art. 25a ust. 1 p.w.k.r.s.. Sąd rejestrowy wszczyna z urzędu postępowanie o rozwiązanie podmiotu wpisanego do Rejestru bez przeprowadzania postępowania likwidacyjnego, w przypadku gdy 1) oddalając wniosek o ogłoszenie upadłości lub umarzając postępowanie upadłościowe, sąd upadłościowy stwierdzi, że zgromadzony w sprawie materiał daje podstawę do rozwiązania bez przeprowadzania postępowania likwidacyjnego, 2) oddalono wniosek o ogłoszenie upadłości lub umorzono postępowanie upadłościowe z tego powodu, że majątek niewypłacalnego dłużnika nie wystarcza na zaspokojenie kosztów postępowania, 3) wydano postanowienie o odstąpieniu od postępowania przymuszającego lub jego

umorzeniu (w sytuacji, w której sąd ustalił, że podjęcie lub kontynuacja postępowania przymuszającego nie doprowadzą do realizacji obowiązków rejestrowych lub publikacyjnych), 4) mimo wezwania sądu rejestrowego nie złożono rocznych sprawozdań finansowych za 2 kolejne lata obrotowe oraz gdy 5) mimo dwukrotnego wezwania sądu rejestrowego nie wykonano innych obowiązków, o których mowa w art. 24 ust. 1 u.k.r.s.. Sytuacje wskazane w tym przepisie albo nie odnoszą się do sytuacji, które nie zawsze można opisać w kategorii naruszenia prawa albo odnoszą się do naruszeń o charakterze jednostkowym. Kilkunastoletni brak realizacji obowiązku ujawnienia podmiotu we właściwym rejestrze jest naruszeniem znacznie poważniejszym niż którekolwiek z zachowań prowadzących do powstania sytuacji objętych hipotezą art. 25e u.k.r.s.. Stąd dopuszczalność odmiennego rozwiązania legislacyjnego w odniesieniu do sytuacji podmiotów wskazanych w art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s..

Sejm zauważa także, że zróżnicowanie sytuacji prawnej podmiotów objętych zakresem zastosowania art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. w stosunku do sytuacji prawnej podmiotów wskazanych w art. 25e ust. 3 u.k.r.s. zostało dokonane przez ustawodawcę w oparciu o ich cechy, które uzasadniają odmienne potraktowanie tych dwóch kategorii podmiotów. Hipoteza normy wynikającej z zaskarżonego przepisu została skonstruowana w przy wykorzystaniu kryteriów przedmiotowych takich jak przyczyna rozwiązania zarejestrowanych podmiotów oraz rodzaj praw, które przysługiwały w tych podmiotach. Zróżnicowana sytuacja osób objętych zakresem art. 25e u.k.r.s. oraz art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. każe potraktować adresatów tych przepisów jako dwie wyraźne odrębne kategorie podmiotów w rozumieniu art. 32 ust. 2 Konstytucji. Nie można w związku z tym przyjąć, że zaskarżony przepis narusza zakaz dyskryminacji polegającej na nieuzasadnionym, różnym kształtowaniu sytuacji podobnych podmiotów prawa, w procesie stanowienia oraz stosowania prawa i jest nienadającym się do zaakceptowania tworzeniem różnych norm prawnych dla podmiotów prawa, które powinny być zaliczone do tej samej kategorii (por. wyrok TK z 15 lipca 2010 r., sygn. akt K 63/07). Brak w związku z tym okoliczności, które zróżnicowanie sytuacji osób objętych zakresem norm wynikających z art. 25e u.k.r.s. oraz z art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. pozwalało potraktować jako dyskryminację w rozumieniu art. 32 ust. 2 Konstytucji.

Z tego względu Sejm wnosi o stwierdzenie, że art. 9 ust. 2b p.w.k.r.s. w zakresie, w jakim prawa wspólników, członków spółdzielni i innych osób uprawnionych do udziału w majątku likwidacyjnym wykreślonych podmiotów wygasają z chwilą wykreślenia podmiotu z rejestru **jest zgodny** z art. 32 ust. 1 i 2 Konstytucji.

MARSZAŁEK SEJMU

Marek Kuchciński